

A photograph of several people working in a large, open agricultural field. In the foreground, a person in a blue shirt is bent over, working with a tool. In the middle ground, a group of people are gathered around a small structure or plot. The background shows a vast, flat landscape with distant mountains under a clear sky.

SITUAČNÁ ANALÝZA sociálneho poľnohospodárstva

**SoFarm - Support of Social and
Inclusive Farming**

Erasmus+ Program – Strategické partnerstvo
Číslo projektu: 2022-1-CZ01-KA220-ADU-000089092

2023, Witzenhausen, Nemecko

**Co-funded by
the European Union**

Financované Európskou úniou. Vyjadrené názory a stanoviská sú však len názormi autora (autorov) a nemusia nevyhnutne odrážať názory a stanoviská Európskej únie alebo Európskej výkonnej agentúry pre vzdelávanie a kultúru (EACEA). Európska únia ani EACEA za ne nemôžu niesť zodpovednosť.

1. Úvod

"Sociálne poľnohospodárstvo je inovatívny prístup, ktorý spája dve koncepcie: multifunkčné poľnohospodárstvo a sociálne služby/zdravotnú starostlivosť na lokálnej úrovni. V rámci poľnohospodárskej výroby prispieva k lepšej kvalite života a sociálnej integrácii ľudí s osobitnými potrebami. (...) Sociálne poľnohospodárstvo sa rozšírilo po celej Európe v rôznych podobách, ktoré majú určité podobnosti, ale aj početné rozdiely, pokiaľ ide o prístup, spôsob prepojenia s inými sektormi a financovanie. (...) Keďže pre sociálne poľnohospodárstvo neexistuje regulačný rámec EÚ ani vnútroštátny regulačný rámec, chýba koordinácia medzi rôznymi politikami alebo príslušnými inštitúciami. (...) Dostupné štatistiky o sociálnom poľnohospodárstve sú obmedzené a neúplné. (...) Sociálne poľnohospodárstvo sa musí opierať o interdisciplinárny výskum v rôznych oblastiach s cieľom overiť empirické výsledky, analyzovať jeho vplyv a prínosy z rôznych hľadísk (sociálneho, hospodárskeho, zdravotného, individuálneho atď.) a zabezpečiť šírenie skúseností v praxi. Na tento účel by bolo vhodné podporovať a rozvíjať úsilie o spoluprácu, ktoré sa začalo na európskej úrovni. (...) Sociálne poľnohospodárstvo v celej Európe potrebuje priaznivé prostredie, väčšie zapojenie občianskej spoločnosti a plodnú spoluprácu medzi rôznymi oblasťami politiky a správnymi orgánmi (zdravotníctvo/sociálne veci, poľnohospodárstvo, zamestnanosť) na európskej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni."

Tento citát prevzatý zo "Stanoviska Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému Sociálne poľnohospodárstvo: ekologická starostlivosť a sociálna a zdravotná politika" (WILLEMS 2012) je stále platný.

V rámci projektu SOFARM programu Erasmus+ bol vypracovaný **komparatívny prehľad súčasnej situácie sociálneho poľnohospodárstva** v partnerských krajinách zapojených do projektu (Česko, Slovensko, Poľsko, Taliansko a Nemecko). Hlavným výstupom tohto pracovného balíka bude porovnávací správa o súčasnom stave, ktorá mapuje a porovnáva súčasnú situáciu v partnerských krajinách, pokiaľ ide o údaje, legislatívu a podporu, ako aj aktuálne perspektívy rozvoja v jednotlivých partnerských krajinách, a to v závislosti od toho, aké údaje boli v jednotlivých krajinách k dispozícii. Tento dokument poskytne cieľovým skupinám najaktuálnejšie informácie o stave sociálneho poľnohospodárstva v partnerských krajinách.

2. Methodology

Partneri projektu dostali **dotazník** (= šablónu obsahujúcu pomocné otázky, aby mohla byť spätná väzba porovnateľná) o sociálnom poľnohospodárstve s cieľom zhromaždiť údaje o piatich zapojených krajinách. Dotazník sa týkal nasledovných tém: 1. Opis situácie v každej krajine, 2. Zákony, legislatíva, nariadenia, 3. SWOT analýza, 4. Výzvy, ďalšie kroky a 5. Záver. Analýza SWOT mala identifikovať silné a slabé stránky, prekážky a hrozby súvisiace so sociálnym poľnohospodárstvom v každej krajine.

SWOT analýza čerpá informácie z vnútorných zdrojov (silné a slabé stránky), ako aj z vonkajších, ktoré môžu mať vplyv na rozhodnutia (príležitosti a hrozby). Pôvodne bola SWOT analýza stanovená ako technika strategického plánovania, ktorá poskytuje nástroje na hodnotenie. Používala sa na identifikáciu základných silných a slabých stránok, príležitostí a hrozieb, čo viedlo k analýze založenej na faktoch, k novým

perspektívam a nápadom. SWOT analýza sa najprv používala na analýzu podnikov. Dnes ju často využívajú vlády, neziskové organizácie a jednotlivci vrátane investorov a podnikateľov.¹

Každý partner zaradil aspoň jeden **rozhovor** s externým odborníkom, ktorý mal prispieť poznatkami, ktoré rozširujú už nadobudnuté vedomosti pridaním iného uhla pohľadu. T. j. PETRARCA e.V. so skúsenosťami z ekologického poľnohospodárstva a ekológie si vybrala experta zo sociálneho sektora. Bolo odporúčané zahrnúť nasledujúci zoznam otázok: "Ako by ste sa chceli predstaviť? Čo pre vás znamená sociálne poľnohospodárstvo? V akej úlohe sa vidíte v rámci sociálneho poľnohospodárstva? Kedy ste sa prvýkrát dostali do kontaktu so sociálnym poľnohospodárstvom? Aké sú vaše vlastné skúsenosti v sektore sociálneho poľnohospodárstva? Ako by ste opísali situáciu v oblasti sociálneho poľnohospodárstva vo vašej krajine? Myslíte si, že je dôležité spolupracovať s inými krajinami, aby sme lepšie pochopili sociálne poľnohospodárstvo? V čom vidíte jeho silné stránky? Ktoré tri slová by ste použili na opis sociálneho poľnohospodárstva? Aké sú podľa vás hlavné ciele sociálneho poľnohospodárstva? Kam podľa vás bude oblasť sociálneho poľnohospodárstva smerovať v najbližších rokoch?"

PETRARCA e.V. zhromaždili národné správy z Česka, Slovenska, Poľska, Talianska a Nemecka a vypracovali medzinárodnú správu ako dodatočný extrakt.

Stretnutia projektového tímu v Prahe (CZ, 15.11.2022), v Rožňave (SK, 28.3.2023) a v Krakowe (5.9.2023)

¹ www.investopedia.com/terms/s/swot.asp; www.techtarget.com/searchcio/definition/SWOT-analysis-strengths-weaknesses-opportunities-and-threats-analysis

3. Sociálne poľnohospodárstvo v piatich krajinách zapojených do projektu SOFARM

Je užitočné definovať sociálne poľnohospodárstvo? V stredoveku došlo vo filozofii k vážnemu konfliktu medzi tzv. „realistami“ a „nominalistami“. Prví tvrdili, že pojem je charakterizovaný svojím ideálnym obsahom, zatiaľ čo druhí boli presvedčení, že pojem je len významom slov. "Realisti" by sa vyhli definovaniu pojmu, pretože definovanie vždy znamená obmedzenie obsahu pojmu na určitý rámec stanovený pozorovateľom. Pri pohľade na "sociálne poľnohospodárstvo" nie je chápanie jeho obsahu vo všetkých európskych krajinách rovnaké. Aj samotný termín sa líši: sú krajiny, ktoré namiesto neho radšej hovoria o "opatrovateľskom poľnohospodárstve (care farming)" alebo "zelenej starostlivosti (green care)"; a niektoré krajiny vylučujú pedagogické farmy zo sociálneho poľnohospodárstva. "Európsky manifest o pridanej hodnote sociálneho poľnohospodárstva", ktorý zostavili účastníci konferencie Poľnohospodárstvo pre zdravie v dňoch 25. - 27. mája 2009 v Pise/Taliansku ako výzvu pre rozhodovacie orgány v priemysle, administratíve, politike a verejnosti na podporu sociálneho poľnohospodárstva v Európe, charakterizuje sociálne poľnohospodárstvo takto:

Sociálne poľnohospodárstvo využíva multifunkčný pohľad na poľnohospodárstvo a produkuje niektoré kolektívne statky. Hlavnými produktmi sú okrem predajnej produkcie aj zdravie a zamestnanosť, vzdelávanie alebo terapia, lepšie životné prostredie a starostlivosť o biodiverzitu. Poľnohospodárstvo ponúka ľuďom možnosti zapojiť sa do rozmanitého rytmu dňa a roka, či už ide o pestovanie potravín alebo o prácu s domácimi zvieratami. Sociálne poľnohospodárstvo zahŕňa poľnohospodárske podniky a zeleninové záhrady, ktoré integrujú ľudí s fyzickým, mentálnym alebo emocionálnym postihnutím; farmy, ktoré ponúkajú priestor pre sociálne znevýhodnených, mladých delikventov alebo ľudí s problémami s učením, ľudí závislých od drog, dlhodobo nezamestnaných, aktívnych seniorov; školské a predškolské farmy a mnohé ďalšie. Prevencia chorôb, integrácia a lepšia kvalita života sú charakteristickými znakmi sociálneho poľnohospodárstva. Môže ponúknuť dobré životné podmienky pre osoby, ktoré sú silne odkázané na dlhodobú starostlivosť.

V celej Európe vznikajú iniciatívy sociálneho poľnohospodárstva. Poľnohospodárske podniky sa čoraz viac stávajú stredobodom rozvoja vidieckych oblastí, vytvárajú prácu a zamestnanie pre sociálne a zdravotne znevýhodnených a poskytujú starostlivosť starším ľuďom. Preberajú vzdelávaciu úlohu a rozvíjajú nové zdroje príjmov prostredníctvom lepšej reputácie spojenej s ich produkciou a poskytovaním sociálnych služieb. Sociálne poľnohospodárstvo potrebuje politickú a finančnú podporu.

Spätná väzba od všetkých partnerov poukázala na rozmanitosť sociálneho poľnohospodárstva v ich krajinách. V **Českej republike** môže byť sociálnym poľnohospodárstvom tak farma, ktorá zamestnáva ľudí so zdravotným alebo sociálnym znevýhodnením, ako aj subjekt, ktorý je najmä vzdelávacím centrom pre mládež a popritom chová niekoľko zvierat. Môžu existovať aj farmári a chovatelia, ktorí do sociálneho poľnohospodárstva zahŕňajú návštevu zdravotne postihnutých ľudí. Všetky typy majú svoj význam a

Sociálne poľnohospodárstvo v Českej republike. © SOFARM

prínos, napriek tomu toto nastavenie spôsobuje neochotu jednotlivých ministerstiev prevziať sociálne poľnohospodárstvo ako celok do svojho programu. V súčasnosti má sociálne poľnohospodárstvo najbližšie k sociálnemu podnikaniu, a preto prirodzene spadá pod Ministerstvo práce a sociálnych vecí. - Asociácie sociálneho poľnohospodárstva, zastrešujúca organizácia sociálneho poľnohospodárstva v Českej republike, opisuje sociálne poľnohospodárstvo nasledovne: "Poslaním sociálneho poľnohospodárstva nie je len výroba a predaj poľnohospodárskych produktov, ale aj: možnosť ponuky nových pracovných miest na farmách, poskytovanie sociálnych služieb, vzdelávacích aktivít a vykonávanie rôznych druhov terapií pre široké spektrum ľudí, najmä so zdravotným a sociálnym znevýhodnením."²

Sociálne poľnohospodárstvo na Slovensku. © Druživa

Na **Slovensku** majú znevýhodnení ľudia vďaka sociálnemu poľnohospodárstvu možnosť udržať si alebo zlepšiť svoj zdravotný, sociálny a psychický stav, začleniť sa do spoločnosti alebo získať zamestnanie. Poľnohospodárska činnosť a prostredie farmy sa využíva na terapiu, rehabilitáciu, sociálnu integráciu, vzdelávanie, integrované zamestnávanie a sociálne služby. Umožňuje poľnohospodárom diverzifikovať svoje príjmy získaním iných zdrojov financovania.

² *Socialni zemedelstvi* [online]. Czech Republic: Association of Social Farming [cit. 2023-01-26]. Available from: www.socialni-zemedelstvi.cz

Aj keď je pojem sociálne poľnohospodárstvo relatívne nový, služby, ktoré zahŕňa, sa v rôznych formách realizujú na miestach po celom Slovensku, i keď s týmto pojmom nepracujú a nie sú ani navzájom prepojené. Zatiaľ nemá oporu v špecifickej politike ani v inštitucionálnom rámci.

V **Poľsku** je sociálne poľnohospodárstvo stále málo známym pojmom. Zahŕňa širokú škálu činností, ktoré reagujú na potreby opatrovateľskej a sociálnej povahy. Termíny, ktoré sa často používajú zameniteľne, sú: opatrovateľské poľnohospodárstvo, poľnohospodárstvo pre zdravie, sociálne poľnohospodárstvo, zelená starostlivosť, zelené cvičenie, agroterapia. Potenciálne cieľové skupiny pre tento typ fariem sú: ľudia s mentálnym postihnutím, ľudia s obmedzenou pohyblivosťou, ľudia opúšťajúci väzenie, ľudia so závislosťami, deti a mládež so špeciálnymi vzdelávacími potrebami, tiež tzv. problematická mládež, nezamestnaní, ľudia profesijne vyhorení, starší ľudia. Sociálna farma môže byť útočiskom, pretože uľahčuje kontakt s inými ľuďmi, umožňuje ľuďom otvoriť sa, prelomiť určité bariéry a nadviazať nové známosti a priateľstvá. Vďaka takýmto miestam sa ľudia môžu cítiť potrební, aspoň na chvíľu prestať myslieť na každodenné problémy a zostať aktívni. Čas strávený na farme môže prispieť k duševnej pohode zraniteľných ľudí ako aj k zlepšeniu ich zdravia.

Sociálne poľnohospodárstvo v Poľsku. © Thomas van Elsen

V **Taliansku** sa od roku 2000 sociálne farmy čoraz viac rozrastajú. Talianske poľnohospodárske podmienky by mohli byť optimálne pre rozvoj sociálnych fariem. Kontakt s prírodou a zvieratami, životný štýl, ktorý rešpektuje životné prostredie, klímu a plody zeme - práca na pôde by mohla "liečiť" choroby, postihnutie alebo duševné, fyzické, sociálne a ekonomické ťažkosti. Sociálna farma má svoju úlohu: starať sa o jednotlivcov, poskytovať im zamestnanie a umožniť im cítiť sa užitočnou súčasťou komunity. Na mnohých sociálnych farmách sa často vykonávajú terapeutické činnosti na zlepšenie zdravia ľudí so zdravotným postihnutím, autizmom, ale aj ľudí s ekonomickými alebo sociálnymi ťažkosťami. Čoraz viac ľudí by sa chcelo zapojiť a chcelo by investovať do sociálneho poľnohospodárstva. Napriek tomu však v systéme existujú určité ťažkosti a kritické miesta, ktoré sociálne farmy v súčasnosti brzdia. Závislosť na verejnom financovaní a neistota systému bránia rastu tohto sektora. Rozvoj sociálnych fariem v Taliansku obmedzuje aj slabá spolupráca medzi sociálnymi farmami na tom istom území a nedostatočná komunikácia.

Sociálne poľnohospodárstvo v Taliansku. © Massimo Vollaro

Sociálne poľnohospodárstvo sa v **Nemecku** chápe ako spojenie poľnohospodárstva so sociálnou a/alebo pedagogickou prácou. Existujú outdoorové dielne ľudí so zdravotným postihnutím (WfbM; poľnohospodárstvo, záhradníctvo), často prevádzkované cirkevnými alebo inými dodávateľmi, antropozofické životné a pracovné spoločenstvá, pedagogické školské farmy a materské školy a tiež ďalšie farmy väčšinou špecializované na určité cieľové skupiny (prevencia pred závislosťami, dlhodobo nezamestnaní, ľudia bez domova, resocializácia väzňov, pomoc mládeži, migranti, seniori, seniori trpiaci demenciou, ako aj komunitou podporované poľnohospodárstvo (CSA) a mestské/interkultúrne komunitné záhrady. Väčšina fariem je ekologická. Hnacou silou je v súčasnosti deklarácia OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím a jej požiadavka na začlenenie. Vnútroštátny zákon o inklúzii BTHG, 2016 (Das Bundesteilhabegesetz, 2016) povoľuje rôznych poskytovateľov starostlivosti a z dlhodobého hľadiska sa očakáva posun od veľkých fariem špecializovaných na určité cieľové skupiny k bežným farmám poskytujúcim prácu osobám so špeciálnymi potrebami. V nemeckých spolkových krajinách dochádza k odlišnému vývoju; federálne usporiadanie Nemecka je výzvou a zároveň šancou. Rastie aj dopyt po odbornej príprave a vzdelávaní. Sociálne poľnohospodárstvo ponúka perspektívy pre multifunkčnosť obhospodarovania pôdy, diverzifikáciu príjmov poľnohospodárskych podnikov, sociálne podnikanie, atraktivitu vidieka a kvalitu života. Sociálne poľnohospodárstvo je spôsob, ako zapojiť do poľnohospodárstva viac ľudí a urobiť ho "multifunkčným" nad rámec výroby potravín. Z nášho online prieskumu v spolkovej krajine Hesse, ktorý sme uskutočnili v rokoch 2018/2019, vyplýva, že poľnohospodárske podniky a sociálne organizácie majú záujem o kombináciu sociálnej a vzdelávacej práce aj s oblasťami práce v poľnohospodárstve - čo vytvára nové perspektívy pre podniky, ľudí a vidiecke oblasti.

Sociálne poľnohospodárstvo v Nemecku © PETRARCA e.V.

SoFar projekt (2006 – 2009); Franco Di Iacovo (University of Pisa) © PETRARCA e.V

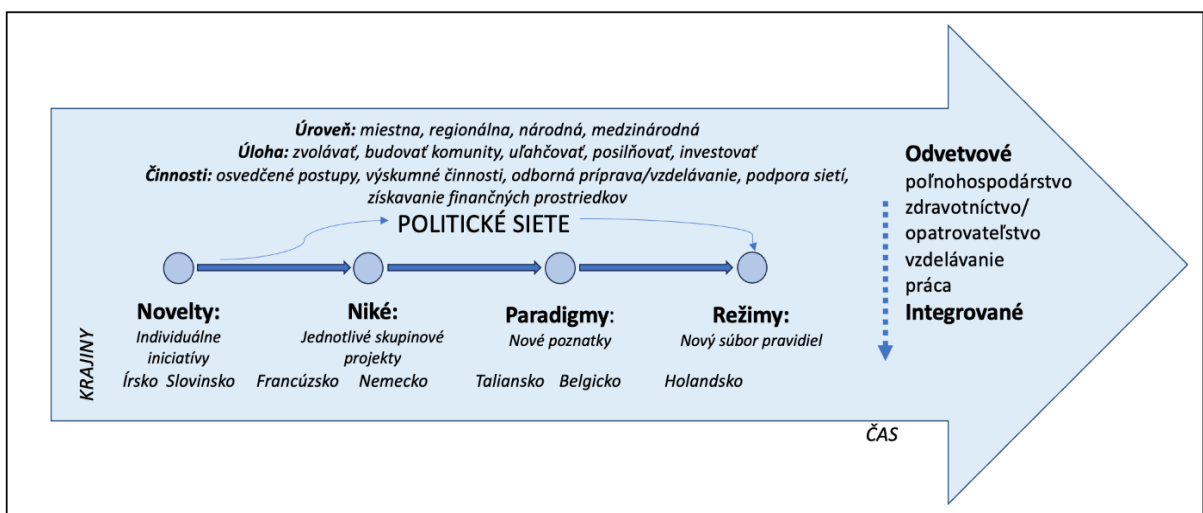
V rámci európskeho projektu SoFar (2006-2009) projektový tím vypracoval rôzne fázy vývoja, pričom na charakterizovanie situácie v jednotlivých krajinách použil tieto pojmy:

- **Novelty**: keď sa budujú najmä individuálne iniciatívy, možno ju prirovnať k priekopníckej fáze
- **Niké**: v tomto prípade sa začínajú vytvárať vzťahy a začína sa definovať nová aréna. Existujú jednotlivé projektové skupiny, ktoré spolupracujú vo vnútri, ale nie sú navzájom prepojené
- **Paradigmy**: vzťahy a výmena informácií sa zvýšili a vytvárajú sa nové poznatky;
- **Režimy**: začína sa definovať nový súbor pravidiel, ktoré ovplyvňujú inštitúcie a právny rámec.
- **Stagnácia**: situácia, v ktorej niečo zostáva rovnaké a nerastie.

Pri pohľade na graf (obr. 1) sa krajiny ako Írsko a Slovinsko nachádzajú v štádiu "Novelty" Podľa definície DI IACOVO & O'CONNOR (2009) "novelty" opisujú fázu, "keď sa budujú najmä individuálne iniciatívy, možno ju prirovnať k priekopníckej fáze". V porovnaní s krajinami zapojenými do SOFARM-u to môže byť prípad **Slovenska**, ktoré možno už vstupuje do druhej fázy "Niké", kde sa začínajú vytvárať prípadové vzťahy a definovať nová aréna, a to aj vďaka aktivitám občianskeho združenia Druživa. Pokiaľ ide o obrázok, je zrejmé, že opisuje situáciu pred 15 rokmi, keďže v Írsku medzitým existuje dobre rozvinutá sieť sociálnych fariem.

V **Poľsku** je sieť vzdelávacích fariem dobre rozvinutá a pozostáva z 300 fariem s ich označením. Popri vzdelávacom sektore je sociálne poľnohospodárstvo (v Poľsku nazývané ako opatrovateľské poľnohospodárstvo), v tejto krajine stále v plienkach. Jeden región bol dobre podporený projektom EÚ a v každom regióne je poradca, ktorý dohliada na sociálne farmy, ale väčšinou ide o vzdelávacie farmy. Poľskí politici sú zapojení do niekoľkých projektov, ale nezlepšujú stav sociálneho poľnohospodárstva na národnej úrovni. Vzdelávacie farmy sú sebestačné, zatiaľ čo farmy z projektu EÚ sú od týchto prostriedkov závislé. Finančná situácia sociálnych fariem, ako aj nízka popularita takýchto fariem a nechota poľnohospodárov prispôbovať nové myšlienky sú dôvodmi, prečo sa koncepcia sociálneho poľnohospodárstva stále nachádza vo fáze "niké" (TORNIER 2020).

Česká republika sa podľa odborníka nachádza v druhej fáze vývoja. Vďaka existujúcej zastrešujúcej organizácii, pracovnému výboru na ministerstve poľnohospodárstva a kurzom sociálneho poľnohospodárstva na dvoch rôznych univerzitách sú niektoré základy už nastavené. Česká spoločnosť je však voči tejto myšlienke skeptická a politici sa okrem existujúcej pracovnej komisie sociálnym poľnohospodárstvom nezaobierajú. Aj aspekt financovania je v tejto krajine veľmi obmedzujúci. Na túto tému existuje webová stránka s mapou, na ktorej sú zobrazené registrované sociálne farmy v Českej republike. Počet fariem je stále nízky, pretože iniciatívu založiť sociálnu farmu vyvíjajú takmer len súkromné osoby a úlohu zohrávajú aj finančné limity (TORNIER 2020).

Obrázok 1: Etapy vývoja sociálneho poľnohospodárstva v európskych krajinách pred 15 rokmi (DI IACOVO & O'CONNOR 2009: 178)

Nemecko dnes možno vidieť vo fáze "Paradigmy", čo znamená "vzťahy a výmena informácií sa zvýšili a zaviedli sa nové poznatky". V Nemecku sa sociálne poľnohospodárstvo spája s produkčnou zložkou poľnohospodárstva najmä v literatúre. Zloženie spolkových krajín sťažuje jednotný opis spolkových krajín. V každej z nich platia iné zákony a povinnosti, čo spôsobuje veľké rozdiely v sociálnom poľnohospodárstve v jednotlivých spolkových krajinách. Kurzy o sociálnom poľnohospodárstve sa ponúkajú na univerzitách, existujú aj regionálne a celoštátne združenia, ktoré ponúkajú workshopy a semináre. Politika je čiastočne integrovaná do sociálneho poľnohospodárstva, ktoré sa v Nemecku opäť líši od spolkovej krajiny k spolkovej krajine. Personálny rozpočet je v Nemecku celoštátny. "Dielne pre osoby so zdravotným postihnutím", musia mať minimálny počet klientov. Implementáciou spolkového zákona o participácii a rozpočte pre prácu a iných dodávateľov by mohlo dôjsť k nárastu sociálnych fariem v Nemecku.

Taliansko je na úrovni "Režimov", keďže "sa začína definovať nový súbor pravidiel, ktoré ovplyvňujú inštitúcie a právny rámec". Od roku 2015 má Taliansko vlastné právne predpisy na podporu sociálneho poľnohospodárstva a národné združenie poľnohospodárov a iniciátorov tejto myšlienky bolo založené ešte o 4 roky skôr. Dôležitú úlohu popri vzdelávacích farmách zohráva najmä diskurz pracovnej integrácie. Projekty na skonfiškovanej pôde mafie, ako aj myšlienka sociálneho poľnohospodárstva sú dobre známe a uznávané talianskou spoločnosťou. Po celom Taliansku je rozmiestnených približne 3 000 sociálnych fariem. Pre tieto farmy existujú regionálne značky, ako aj družstvá s maloobchodnými spoločnosťami, ako sú supermarkety. Niektoré farmy sú preto sebestačné. Na regionálnej úrovni funguje aj spolupráca rôznych ministerstiev, financovanie pochádza zo sociálneho sektora, ale aj od podnikov, ktoré chcú investovať do sociálnych aktivít. Okrem národného združenia, ktoré spustilo schému zásad, ktoré môžu predstavovať určitú formu zabezpečenia kvality, existujú aj regionálne združenia pre sociálne poľnohospodárstvo. Tieto združenia, univerzity a výskumné centrá ponúkajú semináre, workshopy a kurzy (TORNIER 2020).

Mnohé farmy v Holandsku ponúkajú dennú starostlivosť o starších ľudí trpiacich demenciou © Thomas van Elsen

Podľa údajov spred 15 rokov sa Holandsko tiež umiestnilo na úrovni "Režimov". Sociálne farmy v Holandsku boli už v roku 1999 podporované z Národného podporného centra poľnohospodárstva a starostlivosti, ktoré bolo dotované ministerstvom poľnohospodárstva, ako aj ministerstvom zdravotníctva, sociálnej starostlivosti a športu. Vďaka tejto podpore sa myšlienka sociálneho poľnohospodárstva dobre rozšírila v

holandskej spoločnosti a začalo sa s mnohými iniciatívami. V roku 2008 sa však financovanie zo strany ministerstiev zastavilo a vznikla nová federácia, ktorú financovali samotní farmári poskytujúci starostlivosť. Na základe správy VAN DER MEULEN a kol. 2019 je počet fariem uvedených v zozname združenia 1250. Zatiaľ čo iniciatívy sa zvýšili najmä po zavedení osobného rozpočtu, po roku 2011 sa krivka vyrovnala. Okrem osobného rozpočtu prichádza finančná podpora priamo z národného systému úhrad zdravotnej starostlivosti z AWBZ. Keďže na začiatku boli na opatrovateľských farmách vítaní ľudia s mentálnym postihnutím, v súčasnosti sú farmy otvorené širšiemu spektru cieľových skupín a dokonca sa snažia poskytovať priestor pre rôzne z nich súčasne.

Sociálne poľnohospodárstvo v Nórsku - terapia pomocou hospodárskych zvierat. © Bente Berget

Tu treba spomenúť ďalšiu krajinu: Nórsko. Donedávna bola táto škandinávská krajina považovaná za vzorový príklad sociálneho poľnohospodárstva v Európe. Rôzni aktéri si uvedomovali, že sociálne poľnohospodárstvo možno využiť na zachovanie poľnohospodárskych podnikov v regiónoch, kde nie je možná poľnohospodárska výroba podľa noriem svetového trhu. Rôzne ministerstvá a úrady príkladným spôsobom ťahali za jeden povraz. S presunom verejného financovania na miestnu úroveň pred niekoľkými rokmi sa však nórsky model zrútil. V súčasnosti sa presadzuje rastové poľnohospodárstvo a intenzifikácia. Zároveň sa mnohé farmy v priebehu generačnej výmeny vzdali - fiasko, ktoré ukazuje problém závislosti od verejných prostriedkov (VAN ELSSEN 2020).

4. Právny rámec sociálneho poľnohospodárstva v piatich krajinách

Dôležitou hnacou silou na medzinárodnej úrovni je Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (2008) ³. Požaduje inklúziu namiesto integrácie, akceptovanie ľudí, ktorí sa odlišujú od

³ www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities

priemeru, ako súčasť normality. Spoločnosť sa má rozvíjať tak, aby sa ľudia so špeciálnymi potrebami začlenili do bežného života. S dohovorom sa mení celé zameranie: spoločnosť sa nemá zameriavať na aspekty postihnutia tzv. hendikepovaných ľudí, ale má prekonať deficitné myslenie tým, že sa namiesto postihnutia zameria na schopnosti ľudí so špeciálnymi potrebami. Dohovor sa usiluje o inkluzívnu spoločnosť. Európske krajiny sú vyzvané, aby upravili svoje vnútroštátne právne predpisy s ohľadom na myšlienky dohovoru. T. č. v Nemecku bol v roku 2016 vytvorený spolkový zákon o inklúzii ("Bundesteilhabegesetz"), ktorý posilňuje práva ľudí so špeciálnymi potrebami. Tento zákon začína mať silný vplyv na rozvoj sociálneho poľnohospodárstva v krajine.

Existujú osobitné zákony týkajúce sa sociálneho poľnohospodárstva? Pre ktoré cieľové skupiny? Ako je upravená podpora rôznych ľudí, ktorí potrebujú podporu? Existujú požiadavky na zabezpečenie kvality práce na sociálnych farmách? Existujú tabuľky porovnávajúce údaje, rozdiely v príslušnej legislatíve, prístup štátu a štátna podpora, definícia podľa zákona (ak existuje) a podobne?

ČESKÁ REPUBLIKA

Základnými zákonmi českej legislatívy, ktoré majú určitý vplyv na sociálne poľnohospodárstvo, sú zákony o poľnohospodárstve a potravinárstve a zákony súvisiace so sociálnou oblasťou, zamestnanosťou a prácou. Z ďalších zákonov je to aj občiansky zákonník, zákon o obchodných spoločnostiach a družstvách a vyhláška o záujmovom vzdelávaní.⁴ Sociálne poľnohospodárstvo sa spája so sociálnym podnikaním v novopripravovanom zákone o sociálnom podnikaní (sociálna farma bude prvýkrát priamo definovaná v českej legislatíve). Z tohto dôvodu je nasledujúci text zameraný na túto oblasť.

Český systém podpory doteraz generoval a formoval podporou len určitú, úzko profilovanú časť sektora. Legislatíva sa v podstate zaoberá len zdravotne a mentálne postihnutými, čo je pomerne úzko vymedzená skupina, ktorá však nezahŕňa množstvo ľudí so špecifickými potrebami, napríklad sociálne vylúčených. Dôsledkom je okrem iného to, že verejnosť môže vidieť v podstate len ten typ podnikov, ktoré napríklad zamestnávajú zdravotne a mentálne postihnutých. V Českej republike chýba podpora, smerovanie a motivácia zamestnávať ľudí zo sociálne vylúčených lokalít, osamelých rodičov, ľudí so slabšími pracovnými návykmi, ľudí v podmienke, ľudí, ktorí potrebujú špecifickejšie pracovné podmienky a zázemie, zaťažených exekúciami, pracovné príležitosti spojené so starostlivosťou a terapiou pre seniorov a pod. Okrem toho chýba priama finančná podpora na vytváranie pracovných miest a podmienok pre asistentov a psychosociálnych pracovníkov.

V Českej republike nie je presne definovaný ani pojem "sociálna farma", ani pojem "sociálny podnik" a ani jeden z týchto pojmov nie je zakotvený v českej legislatíve. Ministerstvo práce a sociálnych vecí začalo v roku 2022 pripravovať zákon o sociálnom podnikaní. Tento zákon by mal rovnako obsahovať pojem

⁴ PŘÍRUČKA PRO ZEMĚDĚLCE A VEŘEJNOU SPRÁVU V OBLASTI PODPORY A REALIZACE SOCIÁLNÍHO ZEMĚDĚLSTVÍ V ČR [online]. [cit. 2023-01-30]. Dostupné z:

www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/eafrd/csv/publikace/1548835489627.pdf

"sociálna farma". V súčasnosti môžu farmy v Českej republike získať dva štatúty spojené so sociálnymi podnikmi, a to označenie "sociálny podnik" a subjekt na "chránenom trhu práce".

Sociálne podniky musia spĺňať niekoľko základných charakteristík:

- Sociálny prínos (zamestnávajú určité minimálne percento znevýhodnených zamestnancov)
- Ekonomický prínos (minimálne 51 % zisku vraciate na rozvoj podniku)
- Environmentálny a lokálny prínos (prednostne využívajú miestne zdroje, uspokojujú najmä potreby miestnej komunity a jej požiadavky, správajú sa ekologicky) ⁵

Sociálna farma môže dodržiavať stanovené zásady a byť sociálnym podnikom, ale zatiaľ to nie je podmienkou. Štatút sociálneho podniku je vhodný pre niektoré typy grantov a dotácií, najmä z európskych fondov, regionálnych grantov alebo výziev súkromných nadácií. Štatút sociálneho podniku má určité výhody, to znamená, že môžete získať niektoré stupne dotácií, kde je podmienkou byť sociálnym podnikom, nielen zamestnávateľom na chránenom trhu práce.

Druhé označenie, zamestnávateľ na chránenom trhu práce, prináša priame finančné výhody, ak podnik zamestnáva osoby so zdravotným postihnutím. Teoreticky môže byť sociálna farma zamestnávateľom na chránenom trhu práce, ak spĺňa podmienky podľa zákona o zamestnanosti. Pojem "zamestnávateľ na chránenom trhu práce" je zakotvený v našom právnom systéme a zaoberá sa ním vyššie uvedený zákon o zamestnanosti. Ak splníte podmienky stanovené v zákone, máte nárok na finančnú kompenzáciu. Tieto príspevky podľa zákona o zamestnanosti môžu čerpať spoločnosti, ktoré zamestnávajú osoby so zdravotným postihnutím a majú viac ako 50 % zamestnancov z tejto kategórie. Na uznanie zamestnávateľa na chránenom trhu práce musí byť uzatvorená písomná dohoda s úradom práce.

Sociálne poľnohospodárstvo v Českej republike. © SOFARM

Farma môže vstúpiť na tento chránený trh práce, ale systém nie je nastavený na podmienky v poľnohospodárstve, ktoré sú úplne odlišné (cyklickosť a sezónnosť, terapeutická úroveň). Ďalšou komplikáciou je malý počet zamestnaných znevýhodnených osôb (nedosahujú 50 % zamestnancov).

⁵ Tessea [online]. 2022 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: www.tessea.cz/cz/socialnipodnikani/definice-tessea

Zamestnávateľ na chránenom trhu práce nemusí spĺňať podmienky dané pre sociálny podnik, ak nechce mať štatút sociálneho podniku. Sociálna farma je teda sociálny podnik a nie zamestnávateľ na chránenom trhu práce. A naopak.

V súčasnosti je aktívny Národný plán podpory rovnosti príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím na obdobie 2021 - 2025. Opatrenie 11.1.7 obsahuje predpoklad pokračovania podpory a rozvoja projektov realizovaných v spolupráci s Ministerstvom pôdohospodárstva SR, Agrárnou komorou ČR a francúzskou sociálnou poľnohospodárskou poisťovňou (MSA) za účelom pracovnej rehabilitácie osôb so zdravotným postihnutím formou ich zamestnania v poľnohospodárstve. Vytvárať podmienky, aby osoby so zdravotným postihnutím mali možnosť využiť svoje schopnosti pri práci v poľnohospodárskych podnikoch a v remeslách súvisiacich so životom na vidieku. O jeho využívaní sociálnymi podnikmi nie sú k dispozícii žiadne podrobné informácie.

Pokiaľ ide o počet sociálnych fariem v Českej republike, existuje niekoľko veľkých vlajkových lodí, ktoré prevádzkujú sociálne farmy už dlhší čas. Prehľad Asociácie sociálneho poľnohospodárstva uvádza približný počet 40 fariem (v širšom poňatí sociálneho poľnohospodárstva, t. j. nielen tých, ktoré majú znevýhodnených zamestnancov). Náš súčasný odhad fariem, ktoré zamestnávajú znevýhodnených ľudí, je 30 fariem. Tento údaj však nezahŕňa farmy a subjekty, ktoré sa nehlásia ku koncepcii sociálneho poľnohospodárstva, pretože buď nevedia, že sú sociálne, alebo sa spôsobom zamestnávania svojich znevýhodnených zamestnancov pohybujú v šedej/čiernej zóne. Záujem je o farmy, ktoré môžu pôsobiť na chránenom trhu práce (finančné zvýhodnenie nárokových dotácií), a vyšší záujem je medzi mladými ľuďmi, ktorí vnímajú potrebu práce v poľnohospodárstve, poznajú hodnotu potravín a vyrastali v trende šetrného a láskavého zaobchádzania s pôdou a starostlivosti o krajinu. Sociálne farmy v Českej republike sú neziskové organizácie aj spoločnosti s ručením obmedzeným. Farmy môžu byť súčasťou cirkevných inštitúcií. V Českej republike neexistujú sociálne farmy zriadené štátom.

Ako finančný model sa osvedčuje vlastná podnikateľská činnosť farmy a hľadanie ďalšieho financovania, napríklad kombinácia výroby potravín a služieb (ako ubytovanie, prenájom), vzdelávacích aktivít, cestovného ruchu a štátnej podpory. Silným hráčom môžu byť aj poľnohospodárske dotácie na pôdu (pri výmere 20 ha ide o sumu približne 300 000 Kč). Ďalším modelom je príspevok na zamestnávanie znevýhodnených osôb (t. j. vstup na chránený trh práce) a doplnkový predaj výrobkov, napríklad prostredníctvom podpory komunitného poľnohospodárstva.

SLOVENSKO

Sociálne poľnohospodárstvo nemá žiadnu oporu v zákone, špecifickej politike alebo inštitucionálnom rámci. Možnosti pre rozvoj sociálneho poľnohospodárstva v súlade s legislatívou v sociálnej oblasti je možné vnímať v dvoch základných rovinách:

1., Terapeutický rozmer sociálneho poľnohospodárstva – a) Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších

predpisov, b) Zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Sociálna rehabilitácia ako samostatná činnosť sa vykonáva na základe akreditácie (§88), ktorú prideliuje Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny na základe žiadosti. Po získaní akreditácie je potrebné zaregistrovať sa do Registra poskytovateľov sociálnych služieb na vyššom územnom celku v mieste, kde bude odborná činnosť vykonávaná.

2., Podpora zamestnanosti občanov znevýhodnených na trhu práce v oblasti sociálneho poľnohospodárstva – a) Zákon č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti o zmene a doplnení niektorých zákonov, b) Zákon 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V rôznych zákonoch je pojem osoba so zdravotným postihnutím definovaná odlišne.

Sociálne poľnohospodárstvo na Slovensku. © Druživa

Podpora zamestnávania občanov so zdravotným postihnutím: a) Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce, b) Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti. Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny vedie osobitnú evidenciu uchádzačov o zamestnanie, ktorí sú občanmi so zdravotným postihnutím a záujemcov o zamestnanie, ktorí sú občanmi so zdravotným postihnutím. Osobitná evidencia obsahuje aj údaje o poklese schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť, ako aj údaje o právnom dôvode, na základe ktorého boli uznaní za občana so zdravotným postihnutím. K zákonným povinnostiam zamestnávateľa v uvedenej oblasti patrí najmä povinnosť zabezpečovať pre občanov so zdravotným postihnutím, ktorých zamestnáva, vhodné podmienky na výkon práce, povinnosť vykonávať zaškoľovanie a prípravu na prácu občanov so zdravotným postihnutím a venovať osobitnú starostlivosť zvyšovaniu kvalifikácie počas ich zamestnávania a povinnosť viesť evidenciu občanov so zdravotným postihnutím. Ďalšími príspevkami pre zamestnávateľa, ktorý zamestnáva občanov so zdravotným postihnutím sú príspevok na udržanie občana so zdravotným postihnutím v zamestnaní, príspevok na úhradu prevádzkových nákladov chránenej dielne alebo chráneného pracoviska a na úhradu nákladov na dopravu zamestnancov, príspevok na podporu zamestnávania znevýhodneného uchádzača o zamestnanie a príspevok občanovi so zdravotným postihnutím na samostatnú zárobkovú činnosť.

Sociálna ekonomika v SR získala právnu legitimitu v roku 2008, keď sa zaradila medzi nástroje aktívnej politiky trhu práce v zmysle zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti. Od tohto obdobia sociálne podniky dostali ciele podpora v podobe peňažného príspevku na zamestnávajú znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie, maximálne v priebehu dvoch kalendárnych rokov. Komplexný zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch nadobudol účinnosť v máji 2018 a od tohto obdobia môžeme sledovať intenzívnejšie napredovanie sektora sociálnej ekonomiky. Nový zákon č. 112/2018 o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch, ktorý je účinný od 1. mája 2018, upravuje komplexné právne prostredie pre subjekty sociálnej ekonomiky. Sú to subjekty, ktoré svojou činnosťou prinášajú pozitívne sociálne vplyvy napĺňaním verejného záujmu alebo komunitného záujmu. Zákon definuje sociálnu ekonomiku ako „súhrn produktívnych, distribučných alebo spotrebiteľských aktivít vykonávaných prostredníctvom hospodárskej činnosti alebo nehospodárskej činnosti nezávisle od štátnych orgánov, ktorých hlavným cieľom je dosahovanie pozitívneho sociálneho vplyvu“. Z hľadiska činnosti registrovaným sociálnym podnikom môže byť integračný podnik, sociálny podnik bývania alebo iný registrovaný sociálny podnik. „Integračný podnik“ sa zameriava na podporu zamestnanosti znevýhodnených alebo zraniteľných osôb prostredníctvom ich zamestnávania, najmenej v podiele 30% z celkového počtu zamestnancov. „Sociálny podnik bývania“ dosahuje pozitívny sociálny vplyv zabezpečením spoločensky prospešného nájomného bývania. V kategórii „iný registrovaný sociálny podnik“ môžu nájsť svoje uplatnenie sociálne podniky v rôznych oblastiach, napríklad poskytovanie služieb (kultúra, vzdelávanie, zdravotníctvo, finančné služby, sociálne služby), výroba produktov (zdravé a bezpečné potraviny, produkty pre hendikepovaných), inovatívne spôsoby predaja a výroby (bezobalový predaj), podnikateľské aktivity v súlade s ochranou životného prostredia. V sociálnej oblasti vidíme rôzne možnosti pre rozvoj sociálneho poľnohospodárstva, najmä:

- ako sociálny podnik pracovnej integrácie – chránené zamestnanie,
- ako sociálny podnik bývania – sociálne farmy,
- ako iný sociálny podnik – sociálne farmy pre zdravie, poskytovanie rehabilitácií, terapií, celoživotného vzdelávania, pri inovatívnom využívaní zdrojov a v kontexte trvalej udržateľnosti.

Druživa, o.z. v súčasnej dobe spolupracuje s Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR na znení nového „Zákona o poľnohospodárstve“, v ktorom bude zahrnutá definícia sociálnej farmy a vznikne register sociálnych fariem. To by mohlo byť dobrým východiskom pre vznik podpôr adresovaných sociálnym farmám.

POLSKO

Sociálna farma je forma podpory starostlivosti a sociálnej integrácie realizovaná v rámci poľnohospodárskeho podniku. Je preto zrejmé, že sa musia poľnohospodári alebo členovia poľnohospodárskych domácností podieľať na zriadení a prevádzke takéhoto zariadenia. Súčasná právne podmienky však obmedzujú možnosti kombinácie poľnohospodárskej činnosti s poskytovaním opatrovateľských služieb. Sociálna farma by preto mala byť prevádzkovaná ako podnik alebo ako subjekt sociálneho hospodárstva: združenie, nadácia, sociálne družstvo. Z pohľadu záujemcov o tento druh činnosti sa potreba založiť alebo spolupracovať s existujúcim podnikom alebo subjektom sociálnej ekonomiky môže javiť ako zbytočná komplikácia. V skutočnosti by sa však takéto riešenia mali vnímať skôr

ako príležitosti než ako obmedzenia pre sociálne farmy. Využitie jednej z odporúčaných právnych foriem totiž umožňuje vyriešiť významné problémy, ktorým čelia subjekty zriaďujúce alebo prevádzkujúce sociálne farmy. Prevádzkovanie sociálnej farmy ako podniku alebo ako zákonom stanovenej činnosti mimovládnej organizácie poskytuje možnosť využívať už hotové modely fungovania a požiadavky, ktoré sú kladené na jednotky systému sociálnej starostlivosti. Toto je veľmi dôležité pretože opatrovateľské služby, poskytovanie terapie a integračné aktivity sú oblasti činnosti spojené s osobitnou zodpovednosťou za iného človeka. Je v záujme tých, ktorí prevádzkujú tento druh činnosti, aby sa snažili zabezpečiť čo najvyššiu úroveň ponúkaných služieb a bezpečnosť osôb, o ktoré sa starajú. To je možné len vtedy, ak sú splnené tieto podmienky: požadované priestory, vyškolený personál a vysoké etické normy.

Sociálne poľnohospodárstvo v Poľsku. © Thomas van Elsen

Toto všetko si vyžaduje, aby sociálna farma fungovala na základe existujúcich organizačných foriem jednotiek sociálnej starostlivosti. To umožní istým spôsobom automaticky splniť všetky požiadavky na tento typ zariadení. Z hľadiska osoby, ktorá zriaďuje opatrovateľský domov, ide teda o výrazné zjednodušenie - je výhodnejšie použiť hotové modely ako od základu vytvárať inštitúciu, ktorej fungovanie bude na každom kroku konfrontované s právnymi prekážkami. Využitie v súčasnosti dostupných foriem poskytovania starostlivosti v rámci mimovládnych organizácií alebo spoločností má ďalšiu dôležitú výhodu. Tento koncept umožňuje využiť dostupné zdroje financovania tohto typu zariadenia. Máme tak k dispozícii finančné prostriedky smerujúce do vidieckych oblastí v súvislosti s rozvojom podnikania. V prípade sociálnych družstiev je možné využiť prostriedky určené na rozvoj sociálnej ekonomiky. Takisto je možné využiť vládne a regionálne programy dotujúce zriadenie a prevádzku zariadení opatrovateľskej služby. Vďaka finančným prostriedkom, ktoré dostávajú na starostlivosť vo svojom hospodárstve, môžu opatrovatelia modernizovať svoje hospodárstvo, modernizovať svoje poľnohospodárske činnosti alebo začať či rozvíjať iné nepoľnohospodárske činnosti.

V Poľsku existuje niekoľko možností, ako získať finančné prostriedky na zriadenie opatrovateľskej služby na farme. Na jednej strane existujú vládne programy na podporu ľudí, ktorí potrebujú starostlivosť, a na druhej strane regionálne a národné operačné programy spolufinancované z európskych fondov, ktoré sú zamerané na podporu činnosti odkázaných osôb. Založenie a prevádzka sociálnej farmy musí zahŕňať

osoby, ktoré vykonávajú poľnohospodársku činnosť, alebo osoby, ktoré sú v domácnosti na farmách vykonávajúcich poľnohospodársku činnosť. Poskytovanie opatrovateľských služieb si však vyžaduje založenie nového subjektu (spoločnosti alebo subjektu sociálnej ekonomiky j) alebo nadviazanie spolupráce s existujúcou spoločnosťou, združením, nadáciou alebo sociálnym družstvom.

V Poľsku bolo strategické zakotvenie opatrení pre sociálne poľnohospodárstvo prijaté v sektorových programových dokumentoch venovaných rozvoju vidieka, ako aj v stratégii zodpovedného rozvoja do roku 2020 (s výhľadom do roku 2030), ktorú prijala Rada ministrov 14. februára 2017. Podľa stratégie je totiž smerovanie intervencií v zmysle "zlepšenia prístupu k službám vrátane sociálnych a zdravotných služieb" zamerané na podporu rozvoja sociálnej funkcie poľnohospodárskych podnikov prostredníctvom kombinácie poľnohospodárstva so sociálnymi službami.

Je potrebné poukázať na "Sociálnu politiku pre starších ľudí 2030. Bezpečnosť - participácia - solidarita", ktorú prijala Rada ministrov 26. októbra 2018. Tento dokument venuje pozornosť nielen rozširovaniu siete sociálnych fariem, ale aj rozvoju a podpore opatrovateľských profesií, ako aj zvyšovaniu kompetencií poskytovateľov opatrovateľskej služby prostredníctvom ich účasti na školeniach a seminároch. Druhým dokumentom je Stratégia trvalo udržateľného rozvoja vidieka, poľnohospodárstva a rybného hospodárstva do roku 2030, v ktorej sú opatrovateľské služby na farmách prezentované ako jedna z foriem starostlivosti o ľudí, ktorí potrebujú podporu a diverzifikáciu príjmov a zamestnanie na miestnych trhoch práce. Tretím dokumentom je Národný program rozvoja sociálnej ekonomiky do roku 2023 "Ekonomika sociálnej solidarity", v ktorom sa uvádza, že farmy poskytujúce starostlivosť majú podporovať rôzne formy sociálnej činnosti vo vidieckych oblastiach vrátane podnikov, ktoré podporujú dialóg v miestnych komunitách a formujú postoje komunity.

TALIANSKO

Sektor sociálnych fariem v Taliansku je práve uprostred svojho vývoja. Sociálne farmy sa zrodili a rozvíjali najmä vďaka európskym, národným a regionálnym fondom. Vďaka týmto formám investícií mali niektoré vidiecke farmy, najmä v regióne Apúlia, možnosť zveľadiť svoje územie, prijať komunitu a umožniť jej účasť na aktivitách prospešných pre zdravie. Sociálnym farmám v Taliansku a najmä v regióne Apúlia bol priznaný štatút vzdelávacích fariem (Masserie Didattiche). Vláda zriadila a uznala didaktické farmy a zákonom č. 2 z 26. februára 2008 región Apúlia vytvoril okruh zameraný na zoskupenie agropotravinárskych a agroturistických podnikov, ktoré vykonávajú tradičné výrobné činnosti a zapájajú sa do didaktických a vzdelávacích aktivít (článok 1). Poľnohospodár, ktorý je majiteľom vzdelávacej farmy, je teda považovaný za "strážcu" dedičstva vedomostí a agropotravinárskych tradícií, s výrazným historickým a ekonomickým obsahom. Tento druh učiteľa, zástupcu miestnych tradícií, vykonáva vzdelávacie aktivity pre školské skupiny, pričom ilustruje proces dodávateľského reťazca od pôdy až po konečný produkt. Jeho znalosti poľnohospodárstva mu umožňujú vysvetliť ako výroba prebieha, ilustrovať sezónnosť výrobkov, predstaviť nové techniky organického, integrovaného a ekologicky šetrného poľnohospodárstva a zdôrazniť zdravotné a výživové vlastnosti produktov. Počas interaktívnych hodín v Masserii majiteľ Masserie alebo jeho prevádzkovateľ nezabúda na historické, prírodné a antropologické aspekty spojené s produktami a územím (čl. 2). Na vykonávanie týchto vzdelávacích činností musí poľnohospodár alebo ním poverená

osoba absolvovať predchádzajúce kvalifikačné kurzy uznané oddelením poľnohospodárskych a potravinárskych zdrojov regiónu Apúlia (čl. 3). Na zaradenie do okruhu vzdelávacích fariem je potrebné predložiť žiadosť odboru agropotravinárskych zdrojov regiónu Apúlia a pripojiť presnú dokumentáciu (čl. 6), v ktorej sa uvedú konkrétne požiadavky na poľnohospodársku výrobu, sociálno-vzdelávacie, logistické a bezpečnostné požiadavky (príloha A). Po uznaní podľa čl. 6 je možné získať zápis do registra vzdelávacích fariem (čl. 7).

Sociálne poľnohospodárstvo v Taliansku – Cooperativa Sociale Aretè. © Thomas van Elsen

Na vnútroštátnej úrovni sa zákonom č. 141 z 18. augusta 2015 s názvom "Ustanovenia o sociálnom poľnohospodárstve" uznávajú a upevňujú už existujúce skúsenosti so sociálnym poľnohospodárstvom a zavádzajú sa základné prvky prehľadnosti, pokiaľ ide o ciele, normatívne vymedzenie pojmu "sociálne poľnohospodárstvo", subjektívne vymedzenie, spôsoby verejného uznania subjektov a určenie príjemcov činností. Zákon z roku 2015 totiž podporuje sociálne poľnohospodárstvo "ako aspekt multifunkčnosti poľnohospodárskych podnikov zameraný na rozvoj intervencií a sociálnych, sociálno-zdravotných, vzdelávacích a sociálno-pracovných integračných služieb s cieľom uľahčiť primeraný a jednotný prístup k základným službám, ktoré sa majú zaručiť osobám, rodinám a miestnym komunitám na celom území štátu, a najmä vo vidieckych alebo znevýhodnených oblastiach". Na účely tohto zákona sa "sociálnym poľnohospodárstvom" rozumejú činnosti zamerané na dosiahnutie sociálneho a pracovného začlenenia zdravotne postihnutých a znevýhodnených pracovníkov a mladistvých v produktívnom veku, ktorí sú zaradení do projektov sociálnej rehabilitácie a podpory; poskytovanie sociálnych služieb a činností pre miestne komunity prostredníctvom využívania hmotných a nehmotných zdrojov poľnohospodárstva na podporu, sprevádzanie a vykonávanie činností zameraných na rozvoj zručností a schopností, sociálne a pracovné začlenenie, rekreáciu a užitočné služby pre každodenný život a služby, ktoré sprevádzajú a podporujú lekárske, psychologické a rehabilitačné terapie zamerané na zlepšenie zdravotného a sociálneho stavu, emocionálnych a kognitívnych funkcií dotknutých subjektov, a to aj prostredníctvom pomoci chovu zvierat a pestovaním rastlín, projektami zameranými na environmentálnu a potravinovú výchovu, ochranu biodiverzity a šírenie miestnych vedomostí prostredníctvom organizovania regionálne uznávaných sociálnych a vzdelávacích fariem ako sú iniciatívy zamerané na prijímanie a ubytovanie detí predškolského veku a osôb so sociálnymi, fyzickými a duševnými ťažkosťami.

V oblasti sociálneho poľnohospodárstva v Taliansku sú historicky hlavnými aktérmi sociálne družstvá, ktoré vznikli v Taliansku v 60. a 70. rokoch 20. storočia. Ich cieľom je presadzovať všeobecný záujem spoločnosti o podporu človeka a sociálnu integráciu občanov prostredníctvom riadenia sociálno-zdravotníckych a vzdelávacích služieb a riadenia podnikateľských aktivít zameraných na zamestnávanie znevýhodnených osôb, ako sú napríklad invalidi, bývalí pacienti psychiatrických liečební, drogovovo závislí, alkoholici, maloletí z problematických rodín a väzni.

Sociálne družstvá boli do talianskeho právneho systému zavedené zákonom 381 z roku 1991 a vyhláškou 112/2017 ako uznané sociálne podniky. Kvalifikujú sa ako osobitná forma družstva zameraná na sledovanie všeobecného záujmu spoločnosti v oblasti podpory ľudskosti a sociálnej integrácie občanov. Sociálne družstvá sa delia na dva typy:

- typ A - zameraný na poskytovanie sociálnych, sociálno-zdravotných a vzdelávacích služieb, odborné vzdelávanie a prípravu, mimoškolskú prípravu, sprostredkovanie zamestnania;
- typ B - vykonávanie rôznych činností - poľnohospodárstvo, priemysel, obchod alebo služby - zamerané na pracovné začlenenie znevýhodnených osôb.

Konkrétne sociálne družstvá "typu B" sú aktívnejšie v oblasti poľnohospodárskej výroby a spracovateľských činností so začlenením znevýhodnených osôb, ktoré musia tvoriť najmenej 40 % členov. Všetky poľnohospodárske činnosti vykonávané v rámci sociálneho poľnohospodárskeho družstva sú navrhnuté a riadené tak, aby spĺňali špecifické potreby znevýhodnených osôb. Pracovný tím, ktorý tvorí sociálne poľnohospodárske družstvo zamerané na sociálne poľnohospodárstvo, je komplexný a vyžaduje si prítomnosť rôznych odborníkov, ako sú psychológovia, sociálni pracovníci, pedagógovia a školitelia. Základnou súčasťou činností sociálneho poľnohospodárstva je prehodnotenie spôsobu ich vykonávania. Napríklad: ak sú subjektmi ľudia s telesným/motorickým postihnutím, bude potrebné premyslieť pracovnú náplň vhodnú pre týchto ľudí.

NEMECKO

V Nemecku neexistujú žiadne osobitné právne predpisy týkajúce sa sociálneho poľnohospodárstva. Nárok rôznych cieľových a užívateľských skupín sociálneho poľnohospodárstva na finančnú podporu štátu upravuje "Zákonník sociálneho zabezpečenia" a je veľmi neprehľadný pre tých, ktorých sa týka, ako aj pre poľnohospodárov, ktorí chcú integrovať sociálne ponuky do svojej farmy. Existujú aj ponuky pre deti na farmách, z ktorých niektoré sú podporované z finančných programov spolkových krajín, opatrenia na podporu dlhodobo nezamestnaných, seniorov žijúcich na farmách a integráciu utečencov. Rôznorodosť zodpovedných úradov vytvára neprehľadnú situáciu, čo vedie k tomu, že sociálne poľnohospodárske podniky sa väčšinou špecializujú len na jednu cieľovú skupinu, aby boli schopné zvládnuť administratívnu záťaž.

V Nemecku sú po roku 1945 ľudia s mentálnym postihnutím sústredení v tzv. "chránených dielňach pre ľudí s postihnutím" s minimálnym počtom 120 osôb. Ich primárnym poslaním je pripraviť ľudí s postihnutím na trh práce, čo sa však málokedy podarí. Prechodné formy práce v chránených dielňach zahŕňajú práce

spojené s udržiavaním fariem, ale predovšetkým zahŕňajú vykonávanie priemyselných prác. Dielne spolupracujú s podnikmi mimo dielni aj v poľnohospodárstve, a ponúkajú tzv. "stáže" alebo "externé pracovné miesta". Koncentrácia ponúk na dielne pre zdravotne znevýhodnených ľudí má svoju historický pôvod v 3. ríši, v ktorej sa mentálne postihnutie považovalo za "nehodné života" a postihnutí boli zabíjaní. Aby sa zabezpečilo dobré zaobchádzanie s postihnutými osobami, pri vzniku Spolkovej republiky Nemecko boli tieto osoby legálne zamestnávané vo veľkých jednotkách, čoho cieľom bolo zaručiť ľudské zaobchádzanie. S rastúcim dopytom po inklúzii sa táto koncentrácia zdá byť čoraz menej súčasná a čoraz viac sa ukazuje ako prekážka pre iniciatívy a podniky, ktoré chcú ponúknuť pracovné miesta s odborným dohľadom. Zohľadňuje to Spolkový zákon o participácii (BTHG, Bundesteilhabegesetz) prijatý v roku 2016, ktorý okrem dielni pre osoby so zdravotným postihnutím umožňuje aj tzv. "iným poskytovateľom služieb" vytvárať pracovné miesta s odborným dohľadom. V praxi je však realizácia tohto zámeru ešte len "v plienkach".

Sociálne poľnohospodárstvo v Nemecku. © Thomas van Elsen

Pracovné miesto v chránenej dielni pre osoby so zdravotným postihnutím je pre tieto osoby zaručené zákonom. V minulosti mnohé dielne prevádzkovali vlastné farmy, aby sa mohli zásobovať potravinami, pretože to bolo čoraz menej výhodné. Na druhej strane, dnes je motívom prevádzkovania farmy poskytovanie atraktívnych pracovných miest, pretože rôznorodosť práce na farme umožňuje širokú škálu zmysluplných činností. Môže to zísť až tak ďaleko, že spoločenské organizácie budú zakladať nové farmy, ak sa v poľnohospodárstve nenájdu partneri na spoluprácu.

Zatiaľ čo prechod zo školy do pracovného života pre osoby so zdravotným postihnutím je regulovaný a chránený zákonom a bezpečný príjem je zaručený aj pre sociálne farmy prostredníctvom sadzieb za starostlivosť, oveľa menej bezpečné je pre takéto farmy generovať príjmy zapojením iných cieľových skupín. Preto napríklad takmer neexistujú farmy, ktoré by sa venovali oblasti dlhodobej nezamestnanosti.

Na rozdiel od Holandska a Rakúska, v Nemecku neexistuje systém certifikácie prispôbený sociálnemu poľnohospodárstvu. Tak ako v iných pracovných oblastiach, aj v sociálnom poľnohospodárstve sa zabezpečovanie kvality vykonáva prostredníctvom auditov.

O počte sociálnych fariem v Nemecku neexistujú spoľahlivé údaje, pretože sa centrálné neevidujú. Nemecké spoločenstvo pre sociálne poľnohospodárstvo (DASoL), definuje sociálne poľnohospodárstvo ako spojenie poľnohospodárskej výroby so sociálnou a vzdelávacou prácou. Na základe toho by malo existovať viac ako 1 000 sociálnych fariem.

5. SWOT Analýza – silné a slabé stránky sociálneho poľnohospodárstva v našich krajinách

Myšlienka zostaviť SWOT analýzu bola inšpirovaná projektom SoFar. Pred 15 rokmi mala každá partnerská krajina naše národné platformy, v ktorých každá krajina zostavila tabuľku SWOT z pohľadu odborníkov. Na základe toho záverečná správa obsahovala spoločnú tabuľku s kľúčovými európskymi aspektmi (DI IACOVO & O'CONNOR 2009: 157).

V rámci SOFARM každý partner zhromaždil silné a slabé stránky, príležitosti a hrozby sociálneho poľnohospodárstva v rôznych krajinách; vrátane vlastných skúseností, ako aj aspektov, ktoré poskytli oslovení experti v rozhovoroch. Výsledky sa nachádzajú v prílohe.

Napriek mnohým spoločným aspektom existujú aj rozdiely vyplývajúce z odlišného stavu rozvoja a rozdielnej histórie každej krajiny. V krajinách s bohatou históriou spojenou s veľkými poľnohospodárskymi podnikmi, kde je dostupná pôda pre začínajúce podniky, sú zdroje financovania, dostupnosť sietí a mnohé iné aspekty odlišné a spôsobujú rôzne pohľady na vec.

Nasledujúca syntéza (tabuľka 1) sa snaží predstaviť spoločné základy a kľúčové prvky zistené z národných SWOT analýz.

Tabuľka 1: Zhrnutie SWOT analýz v partnerských krajinách

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none">• Terapeutický účinok pobytu na farme, starostlivosť o rastliny a zvieratá• Rozmanitosť fariem poskytuje pracovné miesta prispôbené potrebám klientov• Silná vnútorná motivácia a osobná angažovanosť mnohých zainteresovaných strán• Čiastočné vlastné spracovanie a predaj vlastných výrobkov farmy• Silný vplyv na rozvoj vidieka a vytváranie pridanej hodnoty vo vidieckych oblastiach	<ul style="list-style-type: none">• Nedostatok technickej pomoci pre nové projekty v dôsledku nedostatku vhodných poradenských a konzultačných služieb• Nedostatočná komunikácia a spolupráca medzi Ministerstvami zdravotníctva, sociálnych vecí, poľnohospodárstva, regionálneho rozvoja, školstva a práce• Nedostatok uznania a podpory zo strany spoločnosti a súvisiacich oblastí (medicína, sociálna práca, vzdelávanie)• Nedostatok odbornej prípravy, jasného systému financovania, neistota ohľadom kontinuity financovania, potreba

- Vytváranie zdrojov príjmov pre najviac znevýhodnené a ekonomicky slabé skupiny, ako aj pre farmy
- Sociálne farmy ako priekopníci sociálnej a ekologickej inklúzie

Príležitosti

- Partnerstvá s miestnymi podnikmi a organizáciami
- Silné príbehy sociálnych poľnohospodárov
- Záujem mladých poľnohospodárov o multifunkčné a udržateľné poľnohospodárstvo
- Rastúci záujem a otázky zo strany cieľových skupín a súkromných osôb
- Potreba nových koncepcií sociálnych služieb, potenciál pre poskytovateľov sociálnej práce
- Možnosti kontaktu detí a žiakov s prírodou
- Nové formy hospodárskej spolupráce a revitalizácie vidieckych oblastí
- Perspektíva ponúk pre starnúce obyvateľstvo - rastúci počet starších ľudí, ktorí potrebujú starostlivosť.
- Obohatenie existujúceho systému môže viesť k výrazným úsporám v rozpočtoch samospráv.
- Rastúci záujem ministerstiev a štátnej správy

špecializovaných školení a kurzov, potreba špecializovaného personálu

- Dostupnosť pôdy - rozdrobenosť pôdy
- Byrokratické a právne prekážky

Prekážky

- Nedostatočná podpora zo strany štátu, nedostatočné právne vymedzenie, byrokracia, disciplinárne myslenie ministerstiev
- Nedostatok finančných zdrojov z verejných financií a dotácií, neistota pri ich získavaní.
- Nedostatočné podmienky pre rozvoj malých poľnohospodárskych podnikov
- Právny rámec - nedostatočná koordinácia medzi politikami a príslušnými inštitúciami.
- Slabá komunikácia medzi poľnohospodármi a vlastníckmi sociálnych fariem, nedostatočné prepájanie sa medzi nimi.
- Nedoriešená potreba zabezpečenia kvality

6. Výzvy, ďalšie kroky, výhľad do budúcnosti

Sociálne poľnohospodárstvo je pomerne zložitá a rôznorodá – čo sa týka rôznorodosti cieľových skupín a rozmanitosti už existujúcich sociálnych fariem. Výzvou je interdisciplinarita – nájsť spoločný jazyk a porozumenie, nájsť spôsoby podpory, financovania, realizácie a kontroly kvality.

Ako bolo uvedené vyššie, Nórsko bolo dlho majákom sociálneho poľnohospodárstva v Európe, počnúc interdisciplinárnou spoluprácou rôznych ministerstiev. Cieľom bolo podporiť množstvo drobných poľnohospodárov v celej veľkej krajine realizáciou sociálnych aktivít na ich farmách, podporou zdravotníctva, vzdelávania a starostlivosti a poskytovaním pridanej hodnoty pre rôzne sektory spoločnosti.

Začatie interdisciplinárnej spolupráce a pracovných skupín tak môže byť dôležitým východiskovým bodom pre vznik ďalších aktivít.

Vo väčšine krajín politiky chápu sociálne poľnohospodárstvo ako možnosť diverzifikovať poľnohospodárstvo z hľadiska multifunkčnosti a poskytnúť farmám dodatočný zdroj príjmu. Je pozoruhodné, že Holandsko, jedna z vedúcich krajín v oblasti sociálneho poľnohospodárstva, má iný prístup: Tu je sociálne poľnohospodárstvo financované najmä zo sektora zdravotníctva vzhľadom na to, že využívanie fariem ako prostredia pre ľudí so špeciálnymi potrebami šetrí spoločnosti obrovské množstvo nákladov a drahých terapií.

Právny rámec, zákony a regulácia, poistenie a podpora pre rôzne cieľové skupiny sú v každej krajine odlišné – a priestor na učenie sa navzájom. Povedomie verejnosti o sociálnom poľnohospodárstve a jeho mnohých pridaných hodnotách je bez debaty stále slabé. Niektoré z týchto pridaných hodnôt a nápadov na zlepšenie sú:

- Prepojenie zelených plôch v mestských oblastiach (mestské farmy, komunitné záhrady) so zelenými plochami v blízkosti miest (sociálne farmy a prírodné oblasti).
- Prepojenie formálnych "zelených" terapií (ako je záhradná terapia v zdravotníckych zariadeniach) s ekologickými aktivitami, ktoré priamo nesúvisia so zdravotníckymi zariadeniami, ale zvyšujú pohodu ich klientov.
- Podanie pomocnej ruky poľnohospodárom, klientom, zdravotníckym a sociálnym organizáciám, ktoré iniciujú inovatívne projekty.
- Vytvorenie interdisciplinárnej vedeckej siete, ktorá by mohla koordinovať aktivity a rozvíjať projekty v novej oblasti a vytvorenie spoločného základného koncepčného rámca, ktorý by definoval obsah sociálneho poľnohospodárstva a vysvetlil mechanizmy, ktoré podporujú zdravotnú starostlivosť.
- Realizácia spoločných multidisciplinárnych výskumných projektov zahŕňajúcich agronómov, sociológov a psychológov, realizácia prieskumu v sociálnom poľnohospodárstve (s cieľom urobiť si širší obraz o počte, veľkosti a variabilite sociálnych projektov v poľnohospodárstve), porovnanie výsledkov medzi rôznymi cieľovými skupinami a šírenie osvety a stimulovanie činnosti riadiacich orgánov.
- Vytvorenie spoločnej metodiky na kvantifikáciu a porovnanie ekonomických, sociálnych a ekologických prínosov iniciatív sociálneho poľnohospodárstva.
- Porovnanie vplyvu iniciatív sociálneho poľnohospodárstva vo vidieckych a mestských oblastiach a meranie prínosov pre výzvy, ako je oživenie vidieka, sociálna súdržnosť, zachovanie krajiny, zníženie pocitu neistoty a bezmocnosti.
- Vytváranie povedomia o možných prínosoch iniciatív sociálneho poľnohospodárstva v súvislosti s problémami v rôznych oblastiach ako je zdravotníctvo, poľnohospodárstvo, vzdelávanie a/alebo sociálne zabezpečenie.
- Vytváranie podmienok pre iniciatívy, ktoré sa snažia prepojiť požiadavky miest s kvalitou života v krajine.
- Využívanie skúseností a poznatkov z krajín, ktoré majú bohaté skúsenosti so sociálnym poľnohospodárstvom, a priama spolupráca s nimi.

V programovom období v rokoch 2007 - 2013 Programu rozvoja vidieka poľnohospodárska politika zaradila sociálne poľnohospodárstvo medzi "kľúčové akcie" Osi III (Diverzifikácia poľnohospodárskych podnikov a základné služby pre vidiecke obyvateľstvo), ktoré sa majú podporovať v rámci politik rozvoja vidieka spolufinancovaných Európskou úniou, a financovala začatie činnosti sociálnych fariem, pričom sociálny a zdravotný systém, napriek rastúcemu záujmu sféry sociálnych služieb a niektorých medicínsko - zdravotníckych zariadení o takéto činnosti, zatiaľ neuznal ich prospešný potenciál, keďže podľa neho neexistuje dostatok vedeckých dôkazov o ich terapeutickú účinnosti, a preto vylúčil sociálne poľnohospodárstvo z činností, ktoré môžu byť financované zo štátneho zdravotníctva.

Využitie finančného nástroja mikroúveru, ktorý podľa definície predstavuje súbor cieľov veľmi odlišnej a prierezovej povahy, (boj proti chudobe a sociálnemu a finančnému vylúčeniu, podpora zamestnanosti a rastu samostatnej zárobkovej činnosti, posilnenie postavenia žien, územný rozvoj,) by určite mohol prispieť k vytvoreniu a dosiahnutiu inkluzívneho a solidárneho rastu, ktorý európska stratégia označila za prioritu.

Ďalším cieľom by malo byť prekonanie prekážok a konkurencie medzi miestnymi poľnohospodárskymi podnikmi a podpora porovnávania, rastu a výmeny. Porovnanie s inými európskymi krajinami je tiež absolútne nevyhnutné. Väčšina finančných prostriedkov pre tento typ podnikov totiž pochádza z európskych fondov. Závislosť od verejného financovania sa preto môže kompenzovať porovnávaním problémov medzi jednotlivými krajinami.

Je potrebné hľadať nové zainteresované strany a nové formy investícií, ktoré môžu podporiť poľnohospodárske podniky, aby sa stali menej závislými od verejného financovania. Potrebná je komunikácia práce sociálnych fariem, od trvalo udržateľnej výroby až po integráciu zamestnancov so zdravotným postihnutím alebo inými ťažkosťami do spoločnosti, komunikácia aktivít na sociálnej farme, aby sa zvýšilo povedomie komunity o probléme a vytvorila sa sieť vzájomnej podpory.

Nasledujúce aspekty týkajúce sa poradenstva, vytvárania sietí, potrieb znalostí, výskumu a zmien sú rozdelené na krátkodobé, strednodobé a dlhodobé ciele (tabuľka 2):

	Krátkodobé ciele	Strednodobé ciele	Dlhodobé ciele
Potreba poradenstva	<ul style="list-style-type: none"> • Interdisciplinárne poradenstvo pri tvorbe a realizácii projektových a prevádzkových koncepcií • Podpora pri vypracovávaní zmlúv medzi sociálnymi organizáciami a poľnohospodármi (právne poradenstvo atď.), ktoré obom partnerom poskytujú istotu pri plánovaní 	<ul style="list-style-type: none"> • Transparentnosť týkajúca sa kontaktných osôb a zodpovedností vo vzťahu k poradenstvu, podpore a koučovaniu zainteresovaných strán a tých, ktorí sú už aktívni (interdisciplinárna výzva) • Kontaktné miesto na zjednotenie ponúk a požiadaviek (dopytu) 	<ul style="list-style-type: none"> • Vytvorenie účinnej a interdisciplinárnej poradenskej štruktúry

<p>Potreba sieťovania</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora vytvárania sietí v oblasti sociálneho poľnohospodárstva na regionálnej a národnej úrovni (základné financovanie online portálu/platformy pre vytváranie sietí, informovanie a sprostredkovanie, práca s verejnosťou s cieľom zvýšiť povedomie o sociálnom poľnohospodárstve) 	<ul style="list-style-type: none"> • Zriadenie medzirezortných a interdisciplinárnych pracovných skupín 	<ul style="list-style-type: none"> • Vytvorenie účinných štruktúr na sprostredkovanie a podporu žiadateľov a poskytovateľov
<p>Znalosti a potreby výskumu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora inovatívnych projektov a vlajkových spoločností a ich vedecká podpora • Modelový projekt podpory inovačnej účasti (case management) v oblasti inklúzie a účasti • Evidencia potrieb v kontexte sociálnej a pedagogickej práce, vytvorenie sieťovej mapy a databázy 	<ul style="list-style-type: none"> • Analýza synergií a pridanej hodnoty sociálneho poľnohospodárstva na podporu zdravia • Analýza potenciálu sociálneho poľnohospodárstva na podporu regionálnej ekonomiky a štrukturálneho rozvoja v rámci hodnotového reťazca na účely vypracovania podporného programu • Multifunkčnosť ako potenciál poľnohospodárstva: synergie sociálneho poľnohospodárstva pre biodiverzitu a kultúrnu krajinu 	<ul style="list-style-type: none"> • Vytvorenie nástrojov financovania rozvoja sociálneho poľnohospodárstva na revitalizáciu vidieckych oblastí a na podporu zdravia
<p>Potreba zmeny</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Spoločenské uznanie a spravodlivé odmeny za sociálne služby na farmách (generovanie príspevku na príjem) • Interdisciplinarita: • Zohľadnenie sociálneho rozmeru v tendroch Ministerstva pôdohospodárstva • Zohľadňovanie ekológie v tendroch zo strany Ministerstva soc. vecí 	<ul style="list-style-type: none"> • Poskytovanie kurzov a spolupráce s univerzitami • Propagácia inovatívnych prístupov k spolupráci škôl a poľnohospodárstva v zmysle vzdelávania k trvalo udržateľnému rozvoju (ESD) a praktických vzdelávacích ponúk 	<ul style="list-style-type: none"> • Implementácia cieľov sociálneho a ekologického začlenenia ako vzorov alebo požiadaviek napríklad Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím a Európskeho dohovoru o krajine

7. Záver

Partneri projektu SOFARM dospeli k nasledujúcim záverom. Boli nejaké "ponaučenia" z toho, že sa uskutočnil tento malý výskum? Nové aspekty, ktoré z projektu vyplynuli?

ČESKÁ REPUBLIKA

Opakovane sa osobne stretávame s poľnohospodárskymi podnikmi a inými subjektmi sociálneho poľnohospodárstva, ktoré nás znovu a znovu udivujú svojou úžasnou schopnosťou sklbiť správnu poľnohospodársku prax, starostlivosť o krajinu s možnosťou zapojenia znevýhodnených ľudí a ľudí v núdzi. Fascinuje nás, ako sa im darí prežiť a prosperovať napriek nie príliš priaznivým podmienkam.

V súčasnosti vidíme cestu v šírení povedomia ako o samotnej existencii sociálneho poľnohospodárstva, tak aj o jeho ekonomickom význame, prínose pre spoločnosť, pozitívnom prínose pre zlepšenie a udržanie dobrého stavu našej krajiny a v neposlednom rade o produkcii kvalitných potravín, t. j. produktov každodennej potreby.

Chceli by sme, aby v Českej republike nastala situácia, v ktorej by sociálne farmy ponúkajúce pracovné príležitosti pre široké spektrum znevýhodnených ľudí boli dostupné v dosahu týchto ľudí a mohli tak podporiť miestny rozvoj. Stav, v ktorom by farmy, ktoré slúžia štátu tým, že integrujú znevýhodnených občanov, mali podmienky pre svoju existenciu nastavené tak, aby sa mohli ďalej rozvíjať, t. j. aby ich štát podporoval, a nie naopak.

Zmapovanie fariem, zistenie ich potrieb a obmedzení, poskytnutie odbornej pomoci, či už právnej, obchodnej alebo poľnohospodárskej, považujeme za nevyhnutné kroky k lepšej budúcnosti sociálneho poľnohospodárstva v Českej republike. Hlavným faktorom je aj sieťovanie kľúčových ľudí z oblasti sociálneho poľnohospodárstva, ako aj z odvetví, ktoré do tohto sektora vstupujú.

SLOVENSKO

Rozvoj sociálneho poľnohospodárstva na Slovensku je na dobrej ceste. Rozvíja sa vzdelávanie a tým pádom aj osveta a vedomosti v populácii. Malé farmy pracujú na komercializácii svojich výrobkov, rozvíja sa predaj z dvora. Zlepšuje sa spolupráca medzi poľnohospodárskymi podnikmi. Vznikajú vzdelávacie materiály, otvárajú sa diskusie s návrhmi konkrétnych krokov. Rastie počet príkladov dobrej praxe a motivácie, ktorá inšpiruje ďalšie podniky. Vďaka mnohým úspešným sociálnym podnikom sa búrajú predsudky voči znevýhodneným zamestnancom. Napriek významným krokom sociálneho poľnohospodárstva ale stále chýba lepšia prepojenosť sektorov a systémová podpora, ktorá by výrazne pomohla pri realizácii projektov sociálneho poľnohospodárstva.

V podmienkach SR sa javí ideálny prístup vedený súkromným poľnohospodárom, ktorému sociálne poľnohospodárstvo umožňuje diverzifikáciu čiastočných zdrojov príjmu, alebo môže dôjsť k dohodnutému rozsahu spolupráce s neziskovými organizáciami a farmárom a agentúrami sociálnych a zdravotných

služieb. Takýto prístup najlepšie zobrazuje potrebnú flexibilitu súžitia a spolupráce medzi súkromným farmárom a sociálnym a zdravotným zariadením vo vzťahu k seniorom, telesne a duševne postihnutým, či dlhodobo nezamestnaným ľuďom na farme.

Hlbšia analýza sociálneho poľnohospodárstva nutne potrebuje podporu výskumu v oblastiach terapie a zdravotníctva, v oblasti sociálnej práce v poľnohospodárstve a v oblasti odbornej poľnohospodárskej prípravy. Mimoriadnu pozornosť je nutné tiež venovať výberu, odbornej príprave zúčastnených. Je potrebné pripraviť a ponúkať školenia a rozvoj zručností zodpovedným osobám i cieľovej skupine. Potrebné je tiež zmapovať existujúce projekty spadajúce pod sociálne poľnohospodárstvo, zosieťovať ich, preskúmať ich dopady, problémy a potreby.

Aj v SR by sociálne poľnohospodárstvo malo byť podporované inštitúciami EU a vládou. To vyžaduje zriadenie právneho rámca sociálneho poľnohospodárstva na rôznych úrovniach riadenia. Vytvoriť ústrednú správu sociálneho poľnohospodárstva, uľahčiť prístup k cielenej podpore orgánov verejnej správy v integrácii podporných štrukturálnych fondov a vhodnej propagácie. Uznanie sociálneho poľnohospodárstva za súčasť rozvoja vidieckeho prostredia a hospodárstva by umožnilo využitie všetkých iniciatív podporovaných a financovaných európskymi štrukturálnymi fondmi. V politike rozvoja vidieka by mohla byť, po inovácii, využívaná podpora hlavne v osi III (Kvalita života vo vidieckych oblastiach a diverzifikácia vidieckeho hospodárstva) a IV (LEADER).

POLSKO

Koncept sociálnej farmy by sa mal posudzovať z funkčného hľadiska, a nie z právneho hľadiska. Predmetom diskusie je spojenie realizácie cieľov sociálnej politiky a poľnohospodárskej politiky. Sociálna farma je súčasťou procesu deinštitucionalizácie sociálnej pomoci v Poľsku, ako aj spôsobom riadenia nevyužitých poľnohospodárskych zdrojov a posilnenia úlohy malých a stredných poľnohospodárskych podnikov. Najdôležitejšou motiváciou na podnikanie v oblasti opatrovateľských služieb na farme je skôr snaha pomôcť inej osobe než maximalizácia ziskov. Vidina získania dodatočného príjmu je významným faktorom. Hlavným zdrojom financovania pobytov na farmách by mala byť obec. Vzhľadom na svoje politické postavenie sa koncepcne a rozhodujúcim spôsobom podieľa na rozvoji vidieka. Významnú úlohu pri financovaní opatrovateľských činností na farmách by mali zohrávať aj európske fondy, najmä prostriedky z EAFRD (Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka). Vzhľadom na chýbajúce právne predpisy týkajúce sa problematiky sociálnych fariem by sa mali vytvoriť právne normy, ktoré by upravovali zriaďovanie, prevádzku a financovanie opatrovateľských fariem, a zároveň zaviesť normatívne vymedzenie tohto pojmu do poľského právneho poriadku. Úprava predmetnej problematiky v jednom zákone má svoje výhody. Nepochybne jasne definovaná a transparentná právna úprava obsiahnutá v jednom zákone prispeje k zvýšeniu záujmu poľnohospodárov o rozšírenie ich činnosti o poskytovanie opatrovateľských služieb. Okrem toho vydanie samostatného zákona je dôležité pre úlohu, ktorú zohrávajú opatrovateľské farmy pri budovaní sociálneho, environmentálneho a ekonomického kapitálu vo vidieckych oblastiach. Koncepcia rozvoja fariem starostlivosti by mala zahŕňať spoluprácu medzi poľnohospodármi a miestnymi samosprávnymi jednotkami, poľnohospodárskymi poradcami (poľnohospodárske poradenské centrá)

alebo mimovládnyimi organizáciami. Poľský zákonodarca by mal pri tvorbe modelu fariem starostlivosti vychádzať z legislatívneho rámca a praktických skúseností členských štátov Európskej únie.

TALIANSKO

Zdá sa, že Taliansko je krajinou, kde sú podmienky pre tento druh činnosti priaznivé. Mierne podnebie, reliéf krajiny, množstvo vidieckych oblastí v prirodzenom stave, odľahlosť od mesta a chaosu, bohatstvo dostupných surovín a udržateľnosť miestnych potravinových výrobkov. Všetky tieto aspekty umožňujú obrovský rozvoj sociálnych fariem. V súčasnosti je v Taliansku približne 3 000 sociálnych fariem, ktoré sa venujú rôznym činnostiam. Rozmanitosť ponúkaných služieb je jednou zo silných stránok sociálneho poľnohospodárstva v Taliansku. Vzdelávacie farmy sa zaoberajú vzdelávaním najmenších detí, od materskej školy až po strednú školu. Okrem toho existuje celý aktívny plán vzdelávania v oblasti potravín, v rámci ktorého sa deti učia o agropotravinárskych produktoch svojej krajiny. Ďalším typom činnosti týkajúcej sa mladších vekových skupín je terapia domácimi zvieratami a starostlivosť o autistické alebo postihnuté deti. Ďalšie aktivity sa uskutočňujú so staršími ľuďmi, ktorí trpia osamelosťou v mestách. Sociálne farmy posilňujú jednotlivcov, komunity, ale aj samotné územie.

Mnohé sociálne farmy v Taliansku prostredníctvom regionálneho alebo národného financovania revitalizovali životné prostredie, obnovili farmy a pripravili ich na prijatie komunity. Ďalším zásadným aspektom je opätovné začlenenie najviac znevýhodnených skupín spoločnosti do pracovného procesu. Bývalí narkomani, bývalí trestanci alebo psychiatrickí pacienti prostredníctvom práce na vidieku získavajú späť svoju hodnotu a sebadôveru, čo má neuveriteľne priaznivý vplyv na ich zdravie. Sociálne farmy v Taliansku zahŕňajú aj pôdu skonfiškovanú mafii, na ktorej pracujú nestabilní alebo pracovníci v núdzi. Je však dôležité uviesť pozitívne, ale aj negatívne aspekty. Veľká časť týchto fariem je závislá výlučne od verejných, regionálnych, národných a európskych fondov. To je dôvod, prečo činnosť sociálnych fariem nie je stála a nepretržitá a pracovníci sa často ocitajú, opäť, v neistote. Existuje však mnoho príležitostí a stále sa dá využiť mnoho výhod. Napríklad by sa mohol podporiť prístup na "etické trhy". Mohol by sa podporiť prístup k solidárnym nákupným skupinám (GAS), ktoré sú pre podnikateľov nástrojom na získanie výhodnejších cien s cieľom uhradiť vyššie náklady na výrobu. Okrem toho by sa mohla lepšie propagovať výnimočnosť produktu vyrobeného na sociálnej farme, čo by mohlo upútať pozornosť spotrebiteľov. V poslednom čase sa prejavuje veľký záujem o udržateľnosť a úctu k pôde a komunite, a to najmä u mladších generácií. Je to tak na strane užívateľov služieb, ako aj na strane poľnohospodárov.

Stručne povedané, do sociálnych fariem sa veľa investovalo a v Taliansku, a najmä v Apúlii, je to určite prosperujúce odvetvie. Stále sa však dá veľa urobiť, stále môže a musí rásť a zlepšovať sa.

NEMECKO

Podľa nemeckých partnerov sociálne poľnohospodárstvo potrebuje zlepšenie rámcových podmienok, ktoré budú uvedené v nasledujúcom zozname potrieb ako výhľad do budúcnosti. Sociálne poľnohospodárstvo potrebuje:

- Interdisciplinárnu spoluprácu medzi rezortmi poľnohospodárstva, sociálnych vecí, zdravotníctva a školstva, medzi ministerstvami a na všetkých ostatných úrovniach;
- Jasne stanovené kontaktné osoby a zodpovednosť, pokiaľ ide o poradenstvo, podporu a koučovanie zainteresovaných strán a tých, ktorí už sú aktívni;
- Efektívne poradenstvo pri tvorbe a realizácii projektových a operačných koncepcií; ponuky musia byť vytvorené a zosúladené s dopytom;
- Implementácia príležitostí začlenenia a účasti, ktoré ponúkajú vnútroštátne právne predpisy, napríklad prostredníctvom inovatívnej podpory účasti;
- Podpora sietí na regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni;
- Ocenenie sociálneho poľnohospodárstva ako podpory pre verejné zdravie;
- Závazok a finančná podpora projektov sociálneho poľnohospodárstva ako súčasť regionálnej hospodárskej podpory a štrukturálneho rozvoja, ako aj zohľadnenie v legislatíve;
- Podpora inovatívnych prístupov v spolupráci medzi školami a poľnohospodárstvom v zmysle vzdelávania pre trvalo udržateľný rozvoj a praktických vzdelávacích ponúk;
- Možnosti odbornej prípravy a ďalšieho vzdelávania pre nových pracovníkov a pracovníkov pôsobiacich v sociálnom poľnohospodárstve s poľnohospodárskym alebo sociálnym odborným zázemím.

Referencie

- DI IACOVO, F.D. & D. O'CONNOR (2009): Priority areas and innovation strategies for further developing Social Farming in Europe. In: Supporting policies for Social Farming in Europe. Progressing Multifunctionality in Responsive Rural Areas. ARSIA, Firenze.
- TORNIER, A. (2020): Comparing Social Farming activities across Europe. - Master-Thesis Univ. of Göttingen, 73 pp.
- VAN DER MEULEN, H.A.B, JAGER, J., DE JONG, D., STOKKERS, R., VENEMA, G. & M. VIJN (2019): Kijk op Multifunctionele Landbouw: Omzet 2007–2018. In: Wageningen Economic Research rapport 2019-054; Wageningen Economic Research.
- VAN ELSEN, T. (2020): Perspektiven Sozialer Landwirtschaft in Europa. – In: ELSEN, S., ANGELI, D., BERNHARD, A., NICLI, S. (Hrsg.): Perspektiven der Sozialen Landwirtschaft unter besonderer Berücksichtigung der Entwicklungen in Italien. Bozen-Bolzano University Press, ISBN 978-88-6046-174-2: 39-59.
- WILLEMS, J. (2012): Stellungnahme des Europäischen Wirtschafts- und Sozialausschusses zum Thema "Soziale Landwirtschaft: Green Care und Sozial- und Gesundheitspolitik". Initiativstellungnahme. NAT/539, Brüssel: Europäischer Wirtschafts- und Sozialausschuss, 12 S.

Co-funded by
the European Union

SoFarm

Responsible authors of the Condition Paper:

Thomas van Elsen & Anna Holtmann

Project Consortium

SoFarm
Czech Republic

ARID
Poland

Druživa
Slovakia

IEPS
Czech Republic

Meridaunia
Italy

Petrarca
Germany

Visit our
website

Follow us on
Facebook

Co-funded by
the European Union

SoFarm

DODATOK

Výsledky národnej SWOT analýzy

Nasledujúca príloha obsahuje štyri rôzne tabuľky z každej krajiny týkajúce sa silných a slabých stránok, príležitostí a hrozieb v súvislosti so sociálnym poľnohospodárstvom v každej z partnerských krajín. Tučným písmom boli zvýraznené najdôležitejšie body.

A.1 Silné stránky

ČESKÁ REPUBLIKA

- **Prirodzená integrácia znevýhodnených ľudí**
- **Terapeutický účinok pobytu v prírode, starostlivosti o rastliny a zvieratá**
- **Ochrana životného prostredia a rešpektovanie krajiny a prírody vo všeobecnosti**
- Atraktivnosť príbehov pri marketingu výrobkov, atraktivnosť pre médiá
- Podpora miestnej komunity a miestnej ekonomiky
- Spoločensky a verejne prospešné benefity
- Diverzifikácia výroby, zdravé, kvalitné, lokálne dostupné potraviny
- Kombinácia služieb, agroturistiky, vzdelávacích aktivít, starostlivosti o životné prostredie a ochrany životného prostredia
- Schopnosť poskytovať sociálne a ekonomické výhody pre miestnu komunitu
- Budovanie komunity a podporných miestnych sietí
- Udržanie pracovných miest vo vidieckych oblastiach

SLOVENSKO

- Dostatok kvalitnej poľnohospodárskej pôdy – Slovensko je poľnohospodárskou a vidieckou krajinou
- **Kvalitne zložená Pracovná skupina pre sociálne poľnohospodárstvo na Slovensku**
- **Zákon o sociálnej ekonomike**
- Zákon o verejnom obstarávaní zvýhodňujúci sociálne podniky
- Záujem o rozvoj a spoluprácu zo strany Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
- **Otvorenie možnosti diskusie a povedomia – vznik každoročnej vedeckej konferencie s názvom Poľnohospodárstvo ako aktér sociálnej inklúzie – AGASI**

POĽSKO

- Kapacita fariem - poskytovanie opatrovateľských služieb starším ľuďom bude zvyčajne jednoduchšia činnosť ako terapie zamerané na iné skupiny. Aj množstvo práce, ktoré bude

potrebné vykonať na prispôsobenie farmy na opatrovateľské činnosti, bude v tomto prípade menšie

- Dodatočný zdroj príjmov pre farmy
- Tí, ktorí zakladajú farmy zamerané na starostlivosť o seniorov, budú môcť ľahšie získať príslušné kompetencie ako tí, ktorí majú v úmysle ponúkať špecializovanejšie služby pre "ťažšie" skupiny ľudí vyžadujúcich podporu
- Profesionálna aktivácia opatrovateľov odkázaných osôb
- Sociálne farmy sa prejavia vo zvýšenej miere zamestnanosti v Poľsku

TALIANSKO

- Dobrá schopnosť reagovať na potreby pôdy
- Silná inkluzívnosť poľnohospodárskeho prostredia
- Rozmanitosť ponúkaných služieb
- Inovácia činností prístupných pre spoločnosť
- Vytváranie zdrojov príjmov pre najviac znevýhodnené a ekonomicky zraniteľné skupiny
- Podpora aj tých najviac znevýhodnených podnikov, kde je ťažké nájsť pracovnú silu a kde majú pozitívny vzťah medzi mzdovými nákladmi a konečnými príjmami
- Vynikajúci terapeutický potenciál poľnohospodárskeho kontextu spojený s prácami charakteristickými pre vidiecke prostredie. Týmito charakteristikami sú: jednoduchosť a zrozumiteľnosť, flexibilita rolí, čas a tolerancia chýb, úplnosť a jedinečnosť výrobného cyklu, ktoré umožňujú priamo a ľahko prepojiť jednotlivé pracovné vstupy s hospodárskym výsledkom.
- Aktivity sú založené na spolupráci, čo vytvára motiváciu, pocit užitočnosti a integrácie.
- Široké otvorené priestranstvá Talianska a najmä Apúlie, ktorým prospieva aj mierne podnebie, zdravý a liečivý kontakt s prírodou.
- Diverzifikácia činností spoločnosti s pozitívnymi výsledkami pre potreby územia (pracovné začlenenie, vzdelávanie, rekreácia atď.) aj pre samotnú spoločnosť, pre integráciu príjmov a zlepšenie reputácie, keďže ide o spoločnosť so sociálnou impregnáciou. V prípade predaja agropotravinárskych výrobkov napríklad Masseria Salecchia (respondentka) uviedla, že výrobky získavajú ešte väčšiu hodnotu, keď okrem toho, že sú ekologické, miestne a zdravé, spotrebiteľ vie, že ich vyrobili ľudia s patologickými stavmi alebo zdravotným postihnutím, alebo inou charakteristikou, pre ktorú sú v meste marginalizovaní.

NEMECKO

- Silná vnútorná motivácia a osobná angažovanosť mnohých zainteresovaných strán
- Vysoká úroveň rozvoja integrácie a služieb pre cieľové skupiny
- "Prirodzené prostredie" a prirodzené vzťahy
- Veľmi rozmanité farmy a pracoviská prispôbené konkrétnym potrebám
- Čiastočne vlastné spracovanie a marketing vlastných výrobkov farmy
- Vysoká kvalita potravín (najmä ekologické poľnohospodárstvo)
- Silný vplyv na rozvoj vidieka a vytváranie hodnôt vo vidieckych oblastiach

- Monopolistické a dobre fungujúce štruktúry (napr. Workshopy pre osoby so zdravotným postihnutím)
- Sieťové štruktúry
- Sociálne poľnohospodárstvo je prvou oblasťou sociálnej práce, kde je tému sociálnej inklúzie skutočne vidieť. V súčasnosti je veľkým cieľom našej spoločnosti implementovať tému inklúzie do spoločnosti.
- Sociálne poľnohospodárstvo pomáha malým poľnohospodárskym podnikom aby mohli existovať
- Sociálne poľnohospodárstvo znamená vykonávať poľnohospodársku činnosť s inými ľuďmi alebo v rámci komunity.
- Ste v spojení s ľuďmi, ktorí produkujú potraviny, a zároveň získavate osobitný vzťah k potravinám, ktoré jete.
- Ľudia sú vnímaní ako živé ľudské bytosti a nie ako "ozubené kolieska", rovnako ako ľudia, ktorí pracujú
- Skutočnou potrebou znevýhodnených ľudí je byť súčasťou komunity a sociálne poľnohospodárstvo im to môže poskytnúť
- Práca na farme vonku pozitívne ovplyvňuje zdravie človeka
- Ľudia, ktorí pracujú na sociálnych farmách, sú často veľmi zaniietení pre svoju prácu a toto v ústavnej starostlivosti len ťažko nájdete
- Farmy sú svojou históriou predurčené na to, aby sa na farme spolupracovalo aj s inými ľuďmi a nielen žilo a pracovalo so svojou biologickou rodinou

A.2 Slabé stránky

ČESKÁ REPUBLIKA

- Administratívna záťaž spojená s riadením sociálneho podniku
- **Časté pôsobenie v šedej ekonomike**
- Nedostatočná právna a účtovná úroveň fungovania farmy
- Personálne zaťaženie, najmä manažérov fariem, tlak na univerzálnosť
- Nedostatočné "špeciálne poistenie" pre znevýhodnené osoby
- Chýbajúca legislatíva
- **Slabá/žiadna komunikácia a spolupráca v rámci rezortov Ministerstva pôdohospodárstva, Ministerstva zdravotníctva, Ministerstva práce a sociálnych vecí, Ministerstva pre regionálny rozvoj a Ministerstva školstva, mládeže a športu**
- Neexistujúca certifikácia / "značka" sociálnej farmy
- Slabá spolupráca patronátnych organizácií, akademickej sféry, poľnohospodárskych organizácií, verejnej správy, rezortov
- Obmedzená možnosť vzdelávania v tejto oblasti, neexistujúce odborné centrá
- Obmedzené financovanie alebo investície
- Ťažkosti s konkurenciou od väčších a etablovanejších poľnohospodárskych podnikov
- Nízke zručnosti v oblasti propagácie farmy a výrobkov

- Sociálne poľnohospodárstvo je na rozhraní viacerých sektorov (sociálneho a poľnohospodárskeho) a podlieha požiadavkám oboch sektorov

"Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci, alebo byť radšej na traktore sám než riskovať, že si niekto zlomí nohu, radšej istota peňazí na opravu traktora, než návšteva inšpektora práce."

Ferdinand Raditsch, Květná zahrada (sociálna farma)

SLOVENSKO

- Slabá informovanosť a vzdelávanie v tejto oblasti
- Slabá podpora zo strany štátu
- **Ojedinelá realizácia**
- **Neprepojenosť sektorov – hlavne Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka a Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny**
- Slabá znalosť a povedomie o benefitoch
- **Dostupnosť pôdy – rozdrobenosť pôdy, väčšina poľnohospodárskej pôdy vo vlastníctve alebo prenájme veľkých agropodnikov**

POĽSKO

- Ťažkosti s prispôbovaním farmy požiadavkám opatrovateľskej činnosti
- Nedostatočné vedomosti o princípoch sociálneho poľnohospodárstva
- Nedostatok zručností v oblasti starostlivosti o starších ľudí
- Nedostatok skúseností v nepoľnohospodárskych činnostiach
- Neznalosť zákonov a pravidiel poskytovania starostlivosti a finančných otázok
- Potreba špecializovaných kurzov a školení na získanie potrebných kompetencií vo fáze vzniku a ich zdokonaľovanie počas rozvoja opatrovateľských činností
- Nedostatočná spolupráca so samosprávou
- **Nedostatok odbornej prípravy a jasného systému financovania, neistota v súvislosti s kontinuitou financovania, potreba špecializovanej odbornej prípravy a kurzov, potreba špecializovaného personálu...**

TALIANSKO

- Doteraz bol regulačný systém pomerne nedostatočný a roztrieštený, čo bolo spôsobené rôznou vyspelosťou rozličných sektorov zapojených do uznávania sociálneho poľnohospodárstva ako platného modelu.
- Nedostatočná dostupnosť vedeckých referencií, ktoré by mohli zhodnotiť a akreditovať už prebiehajúce skúsenosti, ako aj podporiť prenos zručností od skúsených subjektov na nové, ktoré už majú ťažkosti so začatím iniciatív z dôvodov spojených s byrokraciou, multisektorovou povahou zainteresovaných orgánov a obmedzenou dostupnosťou pozemkových zdrojov, ktoré by sa mohli prideliť na činnosti sociálneho poľnohospodárstva.

- Nedostatok technickej pomoci pre nové projekty z dôvodu nedostatočnej prítomnosti vhodných poradenských a konzultačných služieb v tejto oblasti.
- Nedostatok silných animačných a propagačných sietí. Mnohí poľnohospodári ešte stále nepoznajú alebo neuznávajú činnosti sociálneho poľnohospodárstva, alebo ešte nemajú primeranú kultúru na vykonávanie takýchto iniciatív. Riziko, ktoré môže v týchto prípadoch vzniknúť, spočíva podľa niektorých odborníkov v tom, že poľnohospodári sa rozhodnú zapojiť do týchto skúseností výlučne s cieľom dosiahnuť zisk, motivovaní aj prítomnosťou verejných finančných prostriedkov, čím sa znehodnotia skutočné motivácie a zásady solidarity a ľudskosti, ktoré by mali naopak charakterizovať služby sociálneho poľnohospodárstva.

NEMECKO

- Nejednoznačnosť pojmov (sociálne poľnohospodárstvo)
- Neistota v súvislosti s vhodnou organizačnou formou sociálneho podniku
- Rôznorodosť a rôzne prístupy (napr. rôzne cieľové skupiny)
- Špecializácia fariem na určité cieľové skupiny (segregovanie)
- Nedostatok transparentnosti a znalostí
- Nedostatok uznania a podpory zo strany spoločnosti a súvisiacich oblastí (medicína, sociálna práca, vzdelávanie)
- Príliš nízka informovanosť na verejnosti
- Ekonomický tlak
- Byrokratické a právne prekážky
- Nedostatočná kapacita na sieťovanie a výmenu informácií a skúseností
- Rozdielne rámcové podmienky v jednotlivých spolkových krajinách
- Rovnováha medzi životnosťou a uvedomením sa na sociálnych farmách nedá ľahko dosiahnuť. To znamená, že mať nápad na realizáciu projektu sociálneho poľnohospodárstva je jedna vec, ale byť aktívny a snažiť sa ho rozvíjať a zlepšovať je iný aspekt.
- Keďže na farme je vždy toľko práce, že nie je toľko priestoru na premýšľanie o niektorých veciach, na zmenu vecí a na skutočnú komunikáciu s ostatnými.
- Kvôli každodennej pracovnej záťaži na farme často nie je ľahké postarať sa ani o seba

A.3 Príležitosti

ČESKÁ REPUBLIKA

- Zvyšujúci sa dopyt po lokálne pestovaných a udržateľných potravinách
- **Partnerstvá medzi miestnymi podnikmi a organizáciami**
- **Silné príbehy sociálnych farmárov (vhodné na marketing)**
- **Záujem mladých farmárov**
- Zvyšujúca sa podpora menej rozvinutých oblastí
- Zvyšujúca sa podpora príležitostí pre znevýhodnených ľudí
- Zvyšujúca sa podpora projektov s pozitívnym dopadom

- Zvyšujúci sa dopyt po pobyte v prírode (diverzifikácia aktivít - agroturistika)
- Zvyšujúce sa povedomie o sociálnom poľnohospodárstve
- Ukotvenie sociálneho poľnohospodárstva v zákone, produkt sociálneho hospodárenia
- Zriadenie samostatného oddelenia pre sociálne poľnohospodárstvo
- Posilnenie vidieckej sociálnej práce a sociálnej integrácie na vidieku
- Zvyšovanie ochrany životného prostredia a rešpektovanie krajiny a prírody vo všeobecnosti

SLOVENSKO

- **Vzrastajúci záujem zo strany poskytovateľov sociálnych služieb**
- **Pribúdajúce aktivity v oblasti sociálneho poľnohospodárstva**
- **Dobrá komunikácia s Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR**
- Možnosť nadviazať rokovania s ďalšími rezortmi (Ministerstvo zdravotníctva, Ministerstvo školstva)

POĽSKO

- Väčšia dostupnosť sociálnych služieb na lokálnej úrovni.
- Starnutie populácie - rastúci počet starších ľudí, ktorí potrebujú starostlivosť.
- Zvyšujúca sa dĺžka života - mnoho ľudí sa musí vzdať pracovného života z dôvodu potreby starostlivosti o starších členov rodiny.
- Odchod mladých ľudí z vidieckych oblastí v mnohých regiónoch Poľska - potreba zabezpečiť starostlivosť o osamelých starších ľudí.
- Vytvorenie miestnych komunitných poskytovateľov sociálnych služieb, zapojenie súkromných subjektov do tohto procesu.
- Dostupnosť finančných prostriedkov - v súčasnosti sú k dispozícii početné možnosti financovania na zriadenie zariadení starostlivosti o seniorov, podobne sú k dispozícii finančné prostriedky pre tých, ktorí sa chcú stať podnikateľmi, alebo pre skupiny, ktoré by chceli alebo pre subjekty, ktoré chcú založiť sociálne družstvá.
- Sociálne poľnohospodárstvo prostredníctvom svojich terapeutických činností zameraných na začlenenie do sveta práce a sociálnej inklúzie, tak ako aj prostredníctvom pedagogických činností nepochybne ponúka vysokohodnotnú verejnú službu a prispieva k trvalo udržateľnému rozvoju; navyše vďaka rozmanitosti činností, ktoré zahŕňa, a svojej základnej dynamike môže mať významný vplyv na miestny rozvoj.
- Obohatenie existujúceho systému umožní výrazné úspory v rozpočtoch samospráv. Uvoľnené finančné prostriedky sa budú môcť prideliť na investičné a rozvojové činnosti.
- Zavedenie nových funkcií do poľnohospodárskych podnikov zabráni de-agrarizácii vidieka.
- Dôležitým prvkom koncepcie ekologickej starostlivosti v Poľsku je, že sa musí poskytovať na skutočne fungujúcich farmách. Využívanie ich zdrojov na poskytovanie sociálnych služieb je ekonomicky racionálnym riešením.

TALIANSKO

- Etické trhy, prístup na tieto trhy by sa mohol zvýšiť a rozšíriť. Špecializované trhy, kde je uprednostňovaný prístup (výroba v malom, diferencovaná na organickú a biodynamickú výrobu)
- Podpora prístupu k solidárnym nákupným skupinám (GAS - Solidarity Purchasing Groups), ktoré sú nástrojom pre podnikateľov na získanie výhodnejších cien s cieľom splatiť vyššie náklady vynaložené na výrobu.
- Veľký záujem mladých ľudí a žien o toto odvetvie, ku ktorému prístupujú s inovatívnymi stratégiami, pričom venujú väčšiu pozornosť kvalite produkcie, ochrane životného prostredia a potrebám pôdy.

NEMECKO

- Rastúci záujem a otázky zo strany cieľových skupín a súkromných osôb
- Potreba nových foriem sociálnych služieb
- Nové koncepcie, zmena paradigmy
- Nové formy hospodárskej spolupráce
- Potenciál pre poskytovateľov sociálnej práce
- Potenciál pre revitalizáciu vidieckych oblastí
- Využívanie a rozširovanie existujúcich sietí
- Politická podpora
- Učenie sa z projektov a príkladov z iných európskych krajín
- Rozvoj nových služieb (napr. údržba krajiny)
- Spolkový zákon o sociálnej inklúzii ("iní poskytovatelia sociálnych služieb")
- Sociálne poľnohospodárstvo vytvára most medzi mestskými a vidieckymi oblasťami
- Dáva možnosť formovať vidiecke oblasti a prostredníctvom týchto nových situácií sa môžu rozvíjať
- Dáva ľuďom možnosť nadviazať nové kontakty a pomáhať si navzájom.
- Povolanie farmára automaticky znamená, že farmár je zapálený pre prácu

A.4 Prekážky

ČESKÁ REPUBLIKA

- **Rizikové podnikanie** (zamestnávanie osôb so špeciálnymi potrebami)
- Nedostatočná podpora zo strany štátu, nedostatočné právne vymedzenie, byrokracia
- **Slabá/nulová komunikácia a spolupráca v rámci rezortov MZV, MPSVR SR, MPSVR SR, MŠVVaŠ SR, MZVaEZ SR a MŠVVaŠ SR**
- Nízka informovanosť laickej verejnosti a verejnej správy
- Nedostatok širšieho povedomia o sociálnom poľnohospodárstve a jeho pozitívnych vplyvoch
- **Nedostatok finančných zdrojov z verejných financií a dotácií, neistota pri ich získavaní. Nízky záujem pracovníkov o poľnohospodárstvo, nízky záujem zo strany zdravotne postihnutých (platové rozdiely)**
- Konkurencia veľkých priemyselných poľnohospodárskych prevádzok

- Ťažkosti pri zabezpečovaní stabilného financovania alebo investícií a regulácie

SLOVENSKO

- Absencia priestoru pre zdieľanie skúseností, inšpirácie, rád – chýbajúca platforma pre sieťovanie
- Rozdielne očakávania a predstavy o realizácii zo strany donorov a realizátorov
- **Nižšia ochota poľnohospodárov prijať klientov**
- **Nevyhovujúce medzisektorové vzťahy a vzájomné očakávania**
- **Nedostatočné podmienky pre rozvoj malých fariem**
- **Obmedzené zdroje pre dlhodobé a inštitucionalizované financovanie**
- Nízka znalosť a kapacita pre meranie dopadov
- Slabé povedomie o marketingu predaja výrobkov pre farmárov
- Neznalosť pracovných postupov a nedostatočne rozvinuté pracovné návyky pri dlhodobo nezamestnaných ľuďoch, zdravotne alebo sociálne znevýhodnených, sociálna dezorientácia, problémy s režimovými opatreniami, neznalosť hodnotových systémov, fyzické obmedzenia
- Obavy a strach zamestnávateľov z dochádzky, pracovnosti a zodpovednosti zo strany potenciálnych znevýhodnených zamestnaných a obavy zo straty financií
- Vysoké riziko fluktuácie zamestnancov
- Tlak zo strany zamestnancov na vyplácanie mzdy mimo platnú legislatívu z dôvodu exekúcií

POĽSKO

- Nedostatok finančných zdrojov na potrebné investície na farme.
- Potreba zmeniť poistenie zo ZUS (Sociálna poisťovňa) na KRUS (Poľnohospodársky fond sociálneho poistenia).
- Právny rámec - nedostatočná koordinácia medzi príslušnými politikami a inštitúciami.
- Inovatívne projekty sociálneho poľnohospodárstva sa často vyvíjajú izolovane, bez znalosti podobných projektov alebo výmeny skúseností. Preto je nevyhnutné vytvoriť a posilniť sieť sociálneho poľnohospodárstva, ktorá by umožňovala výmenu skúseností, získavanie poznatkov o rôznych projektoch a upozorňovala na osvedčené postupy.
- Nejasný systém financovania, neistota v kontinuite financovania, potreba špecializovaných pracovníkov.

TALIANSKO

- Možná konkurencia o zdroje a trh so svetom sociálnej spolupráce, ako aj medzi samotnými poľnohospodármi.
- Slabá koordinácia medzi rôznymi verejnými inštitúciami zapojenými do takýchto praktík. Ak je v skutočnosti pravdou, že jednou zo základných charakteristík sociálneho poľnohospodárstva je jeho multidisciplinárny charakter, keďže zahŕňa široké spektrum činností (poľnohospodárske, sociálne, zdravotnícke, pracovné, vzdelávacie, justičné) a funguje ako most medzi nimi, umožňuje

subjektom v rôznych sektoroch nájsť spoločný jazyk užitočný pre ich spoluprácu, rovnaká synergia sa však nenachádza v rámci rôznych správnych orgánov.

- Slabá komunikácia medzi poľnohospodármi a majiteľmi sociálnych fariem, ktorá brzdí rast oblasti a fariem.

NEMECKO

- Poľnohospodárstvo a sociálne veci ako dvaja slabí partneri
- Veľké a nepružné štruktúry sociálnej integrácie
- Federalistické štruktúry sťažujú transparentnosť a prenosnosť
- Zvyšujúci sa ekonomický tlak
- Nedostatočná kapacita angažovať sa pri začleňovaní tejto témy do politických programov
- Nevyriešená potreba zabezpečenia kvality
- Nevyriešená potreba participatívnej podpory (prípadové štúdie)
- Nedostatočné financovanie poradenských štruktúr
- Nedostatok základných finančných prostriedkov na vytváranie sietí
- Nedostatočné možnosti vzdelávania a odbornej prípravy
- "Všetko stojí a padá na ľuďoch" - ľudia, ktorí môžu žiť a pracovať na sociálnej farme a ktorých to kvôli pracovnej vyťažnosti nedoviede k vyčerpaniu. Ľudia, ktorí dokážu niesť zodpovednosť dokážu tiež aj riskovať.
- Dostatočne veľká okolitá sieť na to, aby dokázala dobre podporovať sociálne poľnohospodárstvo.